

MÉG ÚJABB
FÉNY- ÉS ÁRNYKÉPEK

ÍRTA

KÁKAY ARANYOS.

Nr. 3.

1878.

BUDAPEST.
GRIMM és HOROVICZ.

ELŐSZÓ.

Nem hiúság vezetett ez igénytelen portraik összegyűjtésére: a hiúság nem található meg ezekben a kielégítő eredményt; még kevésbé vezetett versengés, gyenge tollam merész odaállítása a Kecskeméthy Aurél örök időkre elpihent tolla mellé. Ő teremtette meg nálunk e kedvelt genret; őt utólni nem lehet, csak utánozni.

Én pedig még csak nem is utánozhatom — mert soha sem olvastam.

*

És ezzel az őszinte vallomással kezébe adtam a kritikának a fegyvert ellenem. „A ki még Kákay Aranyost sem olvasta, mennyi keveset olvashatott az arra nézve, hogy ennyi sokat írhasson! Látszik is az idézetek sat. hiányai.”

Így fognak azok szólani, kik az eléjük tett fegyvert felemelik. Hadd szóljanak. A kritikát úgyszólván bajos rászedni; nyilván kitalálta volna. S

nekem így még is megmarad az a hitem, hogy önként fedeztem fel a leggyengébb oldalamat.

Hogy hát miért gyűjtöttem össze mégis e már részben a hírlapokban is megjelent cikkeket, — annak oka az, mert már megírtam. És pedig azért írtam meg, mert a hírlapok munkása abban a helyzetben van sokszor, hogy a divathoz, a közönség Ízléséhez és igényeihez kell magát alkalmaznia még a tárgyak megválasztásában is.

Mit tehetek én arról, hogy publikumunk úgy van a politikával s annak férfijaival, mint az ingyenc például a borjúhússal, szereti szeletnek, coteletnek, paprikásnak, pörköltnek, egy szóval különböző alakban feltálalva.

Hát én bizony itt olyan alakban táltam fel neki a politikát, — hogy vajmi nagyon kevés politika van benne.

Ha van valami érdemem, ebben van; hiszen eléggé megcsömörülhetnek tőle egyébűtt.

*

Ezek után még csak arra nézve kívánok nyilatkozni, hogy én részemről nem tartom egészen helyes dolognak azt, hogy valaki egy név fényéből elvegyen valamit a maga vagy műve számára. És azt a helytelen dolgot lehet ugyan elütni élccel, de azért mégis helytelen dolog marad az mindig.

Midőn e miatt tehát bocsánatot kérnék a nyájas olvasótól, csak azt hozom fel mentségemül, hogy a Kákay Aranyos neve olyan mint a testhez szabott díszruha: minél többen próbálják fel, annál jobban tűnik ki, milyen szépen illett a gazdájának.

GRÓF FORGÁCH ANTAL.

Szája becsukva csendes . . .

Nem szól, nem hallatja magát s nem kíváncsi őt hallani senki. Pedig módjában lenne okos dolgokat is mondani. Legalább sokan azt hiszik.

Ez idő szerint félig conservativ, félig kormánypárti s soha nem volt jobb „meggyőződése”.
„Rosszabb, — az volt!

Abban a megyében, a hol ő lakik, s a honnan egy kerületet képvisel, az országos képviselői állásokra egymás közt szoktak megalkudni a primipilusok. Nem egészen azért, mert ő ott lakik, — hanem ő aztán egészen azért lakik ott.

Valaha kancellár volt, majd provisorius főispán lett s végre népképviselő.

A mennyire rangban kisebbedett az állása, annyira növekedett erkölcsi tekintetben.

Ő azonban nem érzi magát jól lefelé haladtában a lépcsőkön. Tisztább-e a levegő vagy nem tisztább, az előtte bagatelle.

Pártjának olyan házi bútora, mint egy kiszolgált Bösendorfer-zongora. Valaha szépen szólt s magas kezek játszottak rajta: lehet, hogy a megereszkedett hurok most is ügyes hangokat adnának, de nyilvános koncerteken azért még sem merik megbillenteni, mert félni lehet, hogy disharmóniát szülne. En famille aztán, ha már megvan, ha egyébire nem, is legalább arra jó, hogy a kezdők tanulnak rajta.

Forgách Antalnak van egy kopott hasonlata, mely annyira elmaradhatatlan mellőle, hogy mi kor új hasonlatot mond is, ennek az alkatelemeiből van megépítve.

„Ha az ember keze fázik — így a végzetes simile, — belefúj és megmelegszik, ha ellenben forró az étele, arra is ráfúj és kihűl.” A miből az következne, hogy ugyanazon egyén ugyanazon cselekménye, egészen különböző benyomást gyakorolhat.

... És ez a hasonlat az ő politikai működésének — apológiája.

Számosan törik rajta a fejüket, miért képviselő Forgách Antal, miért tért vissza a rögös

politikai pályához, hol nincs mit várnia, hol görbe szemmel néz rá még a saját pártjának finyásabb része is?

Ha az ember nem azt hinné, hogy azon különféle bankok és részvénytársulatok, melyekkel összeköttetésben van, jó hasznát veszik a beavattott kéznek — azt kellene gondolnunk, hogy egy démoni végzet átkos súlya az, mely oda kergeti a hova — nem kellene lépnie.

E második föltevés mellett szól az incompatibilitás, s ellene szól az első föltevésnek azon száraz tény, hogy eddig a gróf keze bizony keveset használt a nevét koptató intézeteknek; egymásután liquidait a „Hungária”, a „Nemzeti biztosító társulat”, „Hunnia” és „Haza”.

De az incompatibilitás érvét meggyöngít a törvény azon sajátságos természete, hogy csak azokat genírozza, a kik kijátszani nem bírják; az intézetek hanyatlásának történetéből levonti okoskodást pedig ellensúlyozza az, hogy bár egy folyón evezett velük, az ő hajója sohasem kapott lyukat. De sőt emezeknek roncsaiból lett nem egyszer kitatarozva.

Azt hát még sem képes senki tisztán meghatározni, miért képviselő Forgách Antal.

Bajos is lenne. Forgách Antalt nehéz kiismerni. Igazi Janusfő. Az egyik ábrázata meg-

hunyászkodott citoyen, a másik döllyfös arisztokrata.

Oly meggyőzőleg beszél a demokrácia magasztos elveiről, hogy szinte könnye csordul az elérzékenyüléstől.

S egy félóra múlva mar, ha szobájába vonul, hogy például valamelyik üzlettársának levelet írjon, ilyen adresse kerül a borítékra: An Jakob Weisz, Jud in Budapest.

Lehetetlen tudni, melyik a valódi természete, mert a komédiázás nála tökélyre vitt tudomány, ép úgy, mint a hogy a tudománya tökélyre vitt komédiázás . . .

Az alispán, a főjegyző, a főszolgabíró, több választópolgár és én (t. L én Kákay Aranyos), mint deputáció kerestük fel egykor Kékkőn a hírhedt diplomatát, ki akkor vezette .. (arról a valamiről ne is szóljunk) a monarchia ügyeit, mikor a legnehezebb idők jártak ránk.

Forgách szereti a deputációkat, mert a népszerűség mesterségesen meggyújtott tüzének hozzá ért pernyéi. Szívesen fogadott s megmutogatta vára nevezetességeit.

„Itt van uraim, ez a mappa! Ez itt a magyarországi vasúthálózat térképe. A legmagasabb pont a gödöllői pont. (És oda bökött excellentiás ujjjaival).

Azután végighúzta nagy ujját egy bizonyos irányban s így szólott:

„Erre kellene vasutat építeni stratégiai szempontból.”

Majd ismét más irányban szalasztotta meg a másik kezét, teljes meggyőződéssel mondván:

„Emerre pedig kereskedelmi szempontból.”⁴

— Istenem de nagy i n z s i l l é r! — sóhajtott fel a főjegyző.

Ekkor sarkon fordult a gróf s véletlenül megpillantotta vis-à-vis a térképpel a „Forgách család nemzetségi fáját”, az alapító ősöktől kezdve le egészen hozzá, Y. Antalig. Nos lárifári minden családfa! De ha már meg van, még sem dobhatja ki az ablakon.

„Tiszta bolondság uraim! Én nem adok rá egy fikarcnyit sem. Mint látni méltóztatik, az ősünk valami Hunt Pázmán. Hanem az nem igaz ...

Általános csodálkozás.

„Nem is magyar ember volt. Német volt. A mennyire történeti bűvárlataim folytán kinyomoznom sikerült, Patzmann volt a neve.

Áhítatos csend.

„Címerünk pedig, mint látni méltóztatik, egy meztelen koronás nő. Nos az onnan van, mert Mária királynő sokszor így is megmutatta magát Forgách Balázsnak — a kópénak ... a meny-

nyíre történelmi bűvárlataim folytán kinyomoznom sikerült.”

— Ez aztán a nagy történész: sóhajtott fel az alispán.

A csontbútorzatú lovagterem harmadik szögletében, a régi Egyptom mappája is ott van. Sok érdekes dolog elmondására nyújt alkalmat. Futólag, de mégis tudományos ízzel megemlékezik a régi egyiptomiak culturájáról, politikájáról, érinti iparviszonyaikat, építkezésüket, életmódjukat, művészi hézagokat hagyván közben, a miiket csak azért látszik ki nem tölteni, hogy többet ne mondjon, mint a mennyit az ámuló küldöttség gyarló értelmi tehetsége megbír. Nem feledkezik meg a nevezetes gúlákról sem, a miknek nyoma van a térképen s ránebvont szemöldökkel mutat az egyikre:

„Itt fekszik Semiramis királyné!”

A főszolgabíró enthusiaszussal kiált fel:

„Mi ehez képest Korner Flóris?” s kíváncsian ágaskodik megnézni, hogy tulajdonképen hol is fekszik hát Semiramis királyné.

Arra ugyan a szolgabíró úr soha sem fog rájönni, hogy hol fekszik Semiramis, arra azonban már a megyei vice-notáriusok is rájöttek, hogy a Forgách Antal tudománya leginkább ab-

ban fekszik, hogy igen folyékonyan el tudja könyv nélkül recitálni ezeket a dolgokat . . .

A kik sokszor jártak nála deputációban, azok sokszor hallották tőle ugyanilyen rendben, ugyanilyen szellemesen, ugyanezekkel a szavakkal. Sem nem tanul hozzá, sem nem felejt belőle.

A mi határozottan mutatja, hogy jó emlékezőtehetsége van.

És ez sem megvetendő tulajdon, bár néha maliciózus. Mert hogy ő belőle sohasem lehet már sem népszerű ember, sem működő államférfi, annak egyedüli oka az, hogy nekünk is jó emlékező tehetségünk van.

JÓKAI MÓR.

Gyulai Pál azt állítja, hogy Jókai rossz regényíró. Nem akarjuk Gyulai Pált kisebbiteni azzal, hogy ítéletét ne tegyük fölibe a profanum vulgusnak, mely az ellenkező hitben sínylődik: neki hiszünk tehát, nem a publikumnak, s elösmérjük, hogy Jókairól beszélni, csak mint politikusról lehet.

Igaz, hogy a politikusok meg azt mondják, hogy Jókai rossz politikus: de hát én istenem, hol akadna már mai napság elég együgyű ember, a ki még a politikusoknak is higgyen?

Nyugodt lelkiismerettel tarthatjuk tehát jó politikusnak; a mint hogy az ő is igazán, csak méltányolni kell tudni és megérteni, a mi közül természetesen az utóbbi a nehezebb.

Kevés emberről beszéltek és beszélnek többet mint felőle; ha mindazt leírná róla az ember, egy vaskos könyv kerekednék ki, mely azonban még kevésbé adná vissza az ő élethű arcképét; őt az ösmerheti legjobban, a ki még sohasem látta és sohasem hallott felőle, csak a regényeit olvasta.

Most aztán meg van fejtve hogy azért rossz regényíró, mert valamennyi alakjába a saját énjét önti.

És ezzel egy füst alatt az is meg van magyarázva, miért nem élet hívek az alakjai.

Nagy humorista. Majdnem a legjelesebb Európában és kétségkívül a legkedvesebb. Mint kiváló szellem nagyobb a többi embernél egy fejjel de mint humorista, komoly, politikai ügyekben kisebbnek látszik a komolykodóknál két fejjel. Több szelleme, nemesebb szíve van, mintsem egészen odaadó mameluk lehessen, s kevesebb komolysága, hogy önálló meggyőződéshez ragaszkodhassék. Csoda-e tehát, ha azt mondják róla, hogy rossz politikus. De nem-e hihető az is, hogy épen ez a rossz politika, a legjobb politika tőle?

Nagy kár, hogy igen szerény ember.

Tudvalevő, hogy mikor Gyulai Pál a fatális Romhányiból egy éneket fejezett be, így szólót hozzá:

— No Móric, téged is megírlak a Romhányimban.

— Azt bizony nagyon jól teszed, legalább megtudja művedből az utókor, hogy én is éltem.

Jókai maga beszéli el, mint mutatták be valahol egy öreg úri embernek, a ki a mint a nevét hallotta, elkezdte a homlokát dörzsölni.

— Ejnye no . . . mintha már hallottam volna valahol ezt a nevet . . . olyan ismerős . . . Hohó! Megálljon csak öcsém, nem maga volt az a kis szőke diák, a ki ezelőtt harminc évvel olyan szépen szavaltta el Komáromiban az examenen ezt a verset „Tekintetes karok és rendek.”

Egyébről nem emlékezett rá azóta a becsületes öreg komposzessor.

... E két esetből látható, hogy Jókai még a szerénység erényét is bizonyos finom politikával gyakorolja.

Népszerűsége, mely most felette hanyatlóban van, egy időben bámulatos fokra emelke-

dett s jellemzésére a legszebb bizonyítvány egy postmegyei szélsőbaloldali választó kerület huszonkét pontban szerkesztett, s az „Egyetértésiben közölt védekezése, hogy „miért nem választhatták meg Szederkényi Nándort képviselőnek?”

A 22-ik pont így szólott: „és mindezek után, ha mindent el tudtunk volna is felejtetni, azt sohasem bocsáthatjuk meg Szederkényinek, hogy Jókait durva módon bántalmazta a lapjában.

Nem tudom, eltette-e ekkor Jókai emlékül ezt a lapot, de bizvást eltehetette volna, ha úgy is mint szenvedélyes ritkasággyűjtő, mert az csakugyan nagy ritkaság, hogy valaki azért haragudjék a barátjára, a miért a barátja az ő ellenségének nem barátja.

Ilyen természetellenes helyzeteket scenírozni sem utósó politika.

Jókaira minden boldogulni akaró pártnak szüksége van. ő nélküle nem teljes a siker sehol. Olyan ő a politikában, mint a couleur, mindent megszépít, megfest tetszetősebbre.

A mi népszerűséget szerez mint író, azt a politikusnak bocsátja rendelkezésére, s a mi befolyást szerez mint politikus, abba az írot ereszti bele halászni.

De hát ki venne ilyesmit rossz néven neki?

Mindenki tudja, hogy sokkal szeretetreméltóbb, mint hogy árhasson! Pedig nem úgy áll a dolog! De miután Mirabeau szerint „ha az egész világ téved, az egész világnak mégis igaza van's Jókai maga is a tévedő világhoz csatlakozik s azon tudatban, hogy ő sokkal szeretetreméltóbb mintsem árhasson, gyermekes szeszélyeskedéssel csinálja a „saltomortale”-kat.

A közönség szeretete, kényeztetése úgy elrontotta, annyira kivetkőztette önmagából, hogy talán egy pillanatig sem tud lui lenni egyéniségéhez, melynek körrajzai csak mint egy sötét-sikátorban bolygó ember falra vetődő árnyéka láthatók.

De még árnyéka is csak olyan átsuhanó vendég, mint a minő ő maga mindenütt; vendég a Petőfi-társaságban, vendég az akadémián, a Kisfaludy-társaságban, vendég a képviselőházban, a klubban, vendég a „Honban”, az „Üstökösben” és az „Igazmondóban”.

És ez a vendégszereplés gyönyörködteti.

A „házba” befut egy percre, egy-két emberrel szót vált benn, vagy a folyósokon; többnyire valami napi érdekű éle a szava, melyet megmosolyognak s tovább kolportálnak egymás közt.

Ugy, hogy mikor már régen az Athenaeum felé siet, ő még akkor is jelen van ott szellemével és képviseli a Józsefvárost.

Hogy magát a politikában kiképezze, mintegy két évvel ezelőtt, maga mellé vette Bakcsyt — s Berlinbe utazott vele, hogy ott Bakcsy lásson, halljon, tapasztaljon s tapasztalatait apródonként azután vele közölje. Ez emlékezetes utalkalmával ismerkedett meg a Bismarck hosszú plajbászával.

Nekünk, úgy látszik, az a plajbász azóta már nem olyan nagyon hosszú, s igen hihető, hogy Jókai is kapott a végiből egy darabkát, mert kivált egy idő óta olyan cikkek jelennek meg a „Hon”-ban, amik épen úgy néznek ki, mintha a Bismarck plajbászával volnának írva.

De ez azért, ha sokat ront is a renoméján, *őt* nem teszi lehetetlenné. A párt megbukhat, a minisztérium guillotine alá kerülhet, de Jókai örökké az marad, a ki volt, mert a mint ő nem veszi komolyan a politikát, szerencséjére őt sem veszik komolyan a politikában, s a felmentő Ítélet minden ajkon mindig készen várja. Mert hát hiába ő a ragadozó madarak közt is csak fülemile marad. S a fülemilét még a legvásottabb pimasz is sajnálja agyonütni.

És mert a fülemilének nincsenek éles körmei, a melyekkel ő maga árthasson, Jókai azt a raf-

finírozott diplomáciai griffet gondolta ki, hogy kakuktojásokat költ ki a saját fészkében, s a kis kakukfiakat megneveli. Így bírjuk Osávolszky Lajost és Hegedűs Sándort. Egy fészek szülte mind a kettőt, ő tőle tanultak röpködni mindkettőn, s az 5 egyéniségét képviselik, midőn két egészen ellentétes irányban eresztették ki szárnyaikat.

Ha hódmezővásárhelyi választóihoz megy le, ott így szokott szólni: „En neveltem fel nektek Csávolszkyt.”

Ha „kedves barátja” Tisza Kálmánnal (kinek rigmust irt a születésnapjára), esik beszélgetése, ott el nem mulasztja megjegyezni, hogy: „én neveltem nektek Hegedűst.”

Midőn pedig olyan semleges helyen kell nyilatkoznia, a hol vagy nem hallgatódzik a pártérdek, vagy pedig nagyon is hallgatódzik mind a két részről, akkor Jókai így szól:

— Igaz, hogy én neveltem Csávolszkyt és Hegedűst is. De hát mik ezek együttvéve? Semmi. Az egyik „igen”-nel szavaz, a másik „nem”-mel. Egy az egyből levonva, marad . . . semmi.

Ezért nagy politikus ő, s ezért nem lehet még sem komolyan venni a politikában.

Ő maga is komolyan csak egy dolgot vett eddig. Azt a szent István keresztet, a mit Tiszáék a nyakába akasztottak. Fényes kis csecsebecse,

a minek olyan nagyon tudnak örülni anyag gyerekek, hogy azt is elfelejtik, mit tartanak róla.

Jókai ugyanis azt mondta régen a kereszt-ről, hogy ez a királyok ajándéka azok számára, kik a népet segítették nekik keresztre feszíteni.

És ez a mondás bizonyítja legjobban, hogy Jókai nem hiú ember, és nem vágyott, nem számított a kitüntetésre, mert ha ő tudta volna, hogy valaha keresztet fog viselni, bizonyára nem illette volna ez ártatlan kedves jószágot, ily kemény szavakkal.

Hogy pedig Jókai most elfogadta a keresztet, az sem azt bizonyítja, hogy nem úgy beszél, a mint cselekszik, hanem csak azt, hogy nem tudja, mit beszél.

És ezért irigylem én Jókait, mint politikust, s azért helyezem fölébe, akár Tiszának, akár Andrásynak, a kik mindig jól tudják, mit beszéltek, és mit fognak beszélni, csak azt nem tudják soha, hogy mit fognak cselekedni.

AZ ÁBRÁNYI-DYNASTIA.

Ha újság kerül kezedbe, leteheted-e a nélkül, hogy az Ábrányi nevet ne lásd benne, különféle függelékekkel, vagy így: „ifj. Ábrányi Kornél”, vagy így: „id. Ábrányi Kornél”, vagy pedig ily énképen: „Ábrányi Emil”.

Ott van, bizonyosan ott van mindenütt. Megszoktad már, nem ütközöl meg rajta, és nem örülsz neki: olyannak veszed már, mint a kávéd mellé helyezett vizet, mely örökké rendelkezésedre áll s bizonyára egyszer sem jut eszedbe felkiáltani: „de jó, hogy vizem is van!”

Ez különben nem akar éle lenni az Ábrányiakra, kik elvégre is szükségét pótolnak, de nem kellőleg.

Lehetetlen is lenne!

Két Ábrányi nagyon kevés hozzá, három pedig nagyon sok.

De nem azért kevés kettő, mintha még több kellene és. nem azért sok három, mintha már

ez a kettő, semmi megírni és dicséretes cselekedni valót nem hagyna a — harmadiknak.

Az Abrányi-dynastia, mint minden jóra való dynastia, politikai szempontból tekintve, három részre oszlik.

Ifj. Kornél konsevativ, Emil szélsőbaloldali a harmadik szükségszerűen a kettő között foglal helyet s a kormánypártot vallja kebléhez nőttnek.

Az Ábrányi-dynastia ekként vetvén szét gyökereit, ha a talaj nem lesz fogékonytalan, örök életet biztosít magának, mert a bolygó napfény vagy az egyik, vagy a másik oldalról, bármily vékonyan is, de mindig sütni fog rajok.

S ők szeretik a napfényt, mint a pille a gyertya lángját, és nem félnek, hogy megperzseli okét, mint a hogy a pille nem fél.

Főhadiszállásuk és erősségük, honnan csápjait legbiztosabban terjesztgetik ki: a „Petőfi-Társaság” homokos porondja. Tagja mind a három, sőt azt beszélik Szanáról, hogy egy negyedik Ábrányit fedezett fel, s azért kellett a társaság tagjainak számát fölemelni hatvanra, hogy az is elférjen, az új hús közt.

Mellék-sáncaik a „Pesti Napló” és „Kelet Népe”, honnan apró csatározásokat folytatnak

ellenségeik ellen és védműveket építenek barátaik, de mindenekelőtt a maguk számára.

E védművekről azt is mondják, hogy csupán kártyavarak. A csatározásokról azonban senki sem nyilatkozik ily megvetőleg, mert a legszebb hadviselés az a mai világban, a mely legkevesebb kárt okoz.

A három Ábrányi együtt tesz egy egész embert. De milyen ember ez aztán! Minden tökély, minden hiány egyesül, és minden ízlés megtalálja a maga követelményét benne.

A kinek bajszos, magyar korszakaim ember kell, annak ott van az idősb Kornél; a loyális alattvaló megleli ideálját — a középütt kiborotvált szakált — ifjabb Kornélnál; míg a régi Goethe-kort hiven személyesíti a szakáll- és bajszatlan Emil.

Szana, miután Petőfit nem sikerült föllelnie, az összhang kedvéért, még egy kopasz Ábrányit szeretne a „Társaságba.”

„Valjon talál-e? kérdé a világ tünődve.

Én pedig azt mondom, hogy már fel is találta: Lankában.

Kortársak egyhangú vallomása szerint, senki sem emlékszik arra, hogy valaha színházba, hangversenybe, bankettre ment volna a nélkül, hogy ott az Ábrányiak valamelyikével ne találkozott

volna, de megint arra sem emlékszik halandó, hogy mind a három Ábrányit egyszerre látta volna.

Ebből aztán azon gyanúsító suttogás szivárgott ki a „nép” közé, hogy az Abrányi-dynastia tulajdonképpen csak két tagból, áll, s a harmadik csak maszkíroztatik a kettő által. Nem élő, létező személy az, hanem csak Strohmann, fikciózus alak.

És ezen sajtósági vélelem mellett, figyelemreméltó okok szólnak.

Történt, hogy egyszer az állítólagos Kornél valami gyenge színdarabot írt (és ez mindig megtörténik, valahányszor színdarabot ír), s arról egy lapban, hol az állítólagos Emil dolgozik, dicsérő kritika jelent meg, (és ez is mindig megtörténik, valahányszor Kornél gyenge színdarabot ír). Mindenki gondolta, s mert mindenki gondolta, Kornél maga is úgy nyilatkozott, hogy Emil írta a kritikát.

Azok pedig, a kik előtt Kornél nyilatkozott, saját szemekkel látták, hogy maga Kornél írta.

Ezen epizód még nagyobb tápot adott a lappangó gyanúnak, s bizonyára nehéz feladatot rótt az utókor irodalmi történészeire kideríteni, hány Ábrányi uralkodott a XIX-ik század második felében?

IV.

Az utókor történészeit mondom, mert a jelenkoriak egyike, már hajótörést szenvedett, ez Eordögi titok kiderítésében.

Azt hitte, úgy jön rá, ha utána jár, hány fő után fizetik az Ábrányiak a személyes kereseti adót.

„Egyetlen egy után sem” — volt a kathegorikus válasz az adóhivatalban.

E hiú kísérlet bebizonyította, hogy ezen úr annyira nem ösmeri az Ábrányiakat, miszerint soha sem fog felőlük megtudhatni semmit.

Nekem azonban nem látszik lehetetlennek, hogy mind a három Ábrányi megvan együtt és egyenkint, s hogy soha sem láthatók együtt, annak oka megmagyarázható a dynastia hagyományos politikájában, mely különböző pozitiokra osztja a közös nagy cél elérésére összeműködő erőket.

S habár nem is láthatók együtt érzéki szemekkel, nem mondja-e egy néma sejtelem, egy titkos tudat, hogy ők mégis együtt vannak?

Sőt vannak indokaink is, melyek mindhármuk létezését bizonyítják.

Nem hallottátok-e, midőn Emil byroni ke-serűséggel mondja:

„Magammal nem törődöm: de az fáj . . . nagyon fáj, hogy Kornélt nem méltányolja a nemzet . . . ő nagy tehetség . . .”

És ifj. Kornél az idősb Kornélról mondja ugyanezt, míg az viszont Emilről nyilatkozik ily elismerőleg.

Már pedig azt nem lehet föltenni sem Emilről, sem a két Kornélról, hogy ők valaha valakit megdicsérjenek — önzetlenül

S vajjon mi önzés vezethetné akár az egyiket, akár a másikat egy nem létező testvér, illetve fiú vagy apára pazarolni a jó szót?

S vajjon hogyan lehetne a nemzet hálátlan egy nem létező nagyság iránt?

De egyébként sem panaszkodhatnak hálátlansággal. Az öregről azt tartja Liszt, hogy rossz muzsikus, de nagy költő tudna lenni. Emilről az az általános hit, hogy nem olyan rossz poéta, mint a milyen jó fordító.

Egy Ábrányi azonban soha sem lehet professionals fordító addig, míg egy olyan másik Ábrányi nem akad, a ki németül, spanyolul, franciául, oláhul vagy oroszul, egy szóval nem magyarul ír, (mert hogy valahogy mindenik ír, az már elkerülhetlen), a kinek a műveit aztán érdemes lenne lefordítani — számunkra.

Ifjabb Kornélról azt beszélnek a jó barátai, hogy eddig még nem találta meg azt a genret, melyet cultiválnia kell. A poéták jó prózaíróknak, s a prózaírók jó poétának tartják. Ha poéták és prózaírók beszélgetnek róla, abban állapotodnak meg, hogy „jó politikus”, A politikusok ellenben kitűnő színműíróknak mondják. No, de ezeknek úgy sem hisz senki.

Egyébiránt nem célunk itt komoly és bő képet adni irodalmi működésükről. Írnak ők arról magok is elég sokszor, elég bőven és komolyan.

Aztán úgy is találkozni fogunk még velők e lapokon.

Mert olyanok ők, mint a színpadi hadsereg; míg az utója eltűnik a színpalak közt, az eleje már addig újra előjön, s egy örökös circulus vitiosusban önmagának a folytatása.

TISZA KÁLMÁN.

Nem mindennapi ember s még kevésbé az ama szerep, melyet több mint egy évtized óta visz. A nemzet történelme ezen idő alatt elválthatlanul össze van kapcsolva nevével: a nagy közjogi harcok parlamenti vitáiban kifejtett erő és szívósság, népszerűbbé tették őt Deák Ferencnél is.

A népszerűségnek nálunk Magyarországon és talán mindenütt a világon három fokozata van.

a) A közügyek intézésére befolyással bíró elemek helyeslése.

b) Az asszonyok és a gyermekek rokonszenve.

c) A népköltészet dicsőítése. (Ez utósó phasion a népszerűség már mintegy imádatná magasodik.)

Ritka dolog, hogy valaki általánosan bírja mind a hármát s Tiszára épen nem mondható, de mindenesetre feljebb emelkedett Deák Ferenc-

nél a népszerűségben, ha viszont lejjebb állott is Kossuthnak

Vele az asszonyok és gyermekek rokonszenveztek.

Tisza Kálmán pusztá neve is ép olyan szépen csengett ezelőtt néhány évvel Magyarországon, mint valami ismerős népdal biztató refrainje: inig most úgy szól, mint a lélekharang tompa kongása.

Ha már úgy sem írunk tudományos értekezést, maradjunk meg a népszerűség fentebb felállított elmélete mellett, mert nem is olyan nagyon bolond az, a milyennek látszik.

Ha képviselőválasztások idején ismeretlen vidékre vetődött olvasó, és ott megakarod tudni, nem azt, hogy a két előtted merőben ismeretlen képviselő-jelölt közül melyik nyer több szavazatot, hanem melyik a különb, derekabb ember, kérdezd meg a nőket és gyermekeket az utcákon, és a kinek nevét azok fogják hangoztatni, mérget vehetsz rá, hogy ő az érdemesebb.

A nők és a gyermekek az egyedüli nem befolyásolt elem, ezek szívében a maga tisztaságában, meg nem nyesve, meg nem gyomlálva jelentkezik s nő meg a rokon-, vagy ellenszenv, az igaz külső tények legközvetlenebb fotográfiája gyanánt, melyet az Önérdék egyetlen lehellete sem tesz halványabbá, sötétebbé. . . .

Az is csodálatos, hogy a mint valaki az első gradusból a másodikba lép, az elsőben vészit, a harmadikban nyer, de ha a harmadikba jutott, ha a népköltészet veszi szárnyára hírét, nevét, s a másodikat azért megtartja, de az elsővel szakítania kell — a miből az a tanúság, hogy általános mindent egybefoglaló népszerűség nincs s hogy nálunk a politikai jogok gyakorlói olyanok, mint az együgyű ifjú, a ki hévvel rajongva keresi ideálját s ha megtalálta — elfut előle.

Tiszával a mondottak szerint a nők is sympathizáltak, már t. i. azok, a kik személyesen nem ösmerték, mert Tisza csak egy fokkal szebb mint az ördög, idomtalan, kiasszott, mint egy csontváz, melyen úgy lógg minden ruhadarab, mintha Móricz Palit küldözgetné a szabójához, maga helyett mértéket venni (mert nem akarom azt mondani, hogy ennek a ruháit viseli); a két összegörnyedt váll közt egy császár-körte alakú fő székenkezik, mely az Odry Mephistójának mintájára látszik készültnek, de nem egészen sikerülten, mert sok hasonlatosság van benne a de-nevérből is.

E körte-arcról jut eszembe az a bonmot:
Az első emberpárt egy alma tette szerencsétlenné:
Minket mindnyájunkat pedig egy körte.«

Kiegészítésül e személyleírásához, meg kell jegyezmem, hogy a lábai közül az egyik olyan,

mintha Apponyi Alberttől lenne kölcsönözve, minélfogva jóval hosszabb lévén a másiknál, bicegve huzza maga után.

Ez a láb nem lehetetlen, valaha még a conservativek közzé viszi — ha nem messzebb.

Különben Tiszának rút külseje a legkisebb és legmenetlibb hibája, mióta Solymosi így definiálta a szép elméletét: „mindaz ami szép, két egyenlő részre osztható, s mindaz a mi két egyenlő részre osztható, szép.”

Hozom fel pedig ezen szofizmát, (hogy Tiszáról a Tisza stylusában szóljak) annak bebizonyítása tekintetéből, miszerint nem zárattathatik ki a lehetősége azon ténykörülmenynek sem, hogy egy ellenkező vélelem is érvényesülve, válandhatik meggyengítőjévé az előbbinek.

Mert hát Tisza Kálmán annyira két egyenlő részre osztható, hogy szinte bámulatra ragad a symmetria. Az egyik fele Nagy Gyuri, a másik Csengery Antal-a két rész összetétele képez egy szerves, és Solymosi szerint szép egészet.

De félre a tréfával; még ha be bírnók is bizonyítani, hogy szép, maga kételkednék benne, mint a hogy például Baldácsi nem hinné, ha valaki azzal akarná megdöbenteni: „Uram, ön csúnya ember.”

Tisza higgad! fő és jól tudja, hogy a nők rokonszenve a körülmények műve volt.

Csak egy vetélytársa lehetett — Ghyczy.

Az öreg arról pedig már akkor is el volt terjedve a rágalom, hogy a „possumus” elé szereti oda tenni a „non”-t.

Aztán még akkor nem tűnt volt fel a látáhatáron — Verhovay.

Minden szépen folyt. Tiszát a népszerűség környezte, a galandféreg-hosszú beszédek nagy sensatiót okoztak mindenütt, — az emberek el voltak fogulva, mint kedvenceik iránt rendesen. A kik olvasták, nem igen értették, a kik pedig nem olvasták, azoknak úgy sem volt szükséges érteni, mi van bennök. s minthogy Magyarországon a legtöbb az olyan ember, a ki semmit sem olvas, s a ki valamit olvas is, úgy tartja jónak, ha nem érti, mert született szónok lévén mindenki, az olyan dolgot a mit maga is megért, maga is elmondhatja, — ennélfogva Tisza beszédei nagyon alkalmasak voltak megteremteni számára a nymbust.

Csak miután lehullt a varázs, vette észre ámulva a közönség, hogy e beszédek logikája olyan volt, mint a chinai játékdobozok: először van egy nagy doboz, abban egy kisebb, abban ismét egy kisebb, míg végre az utolsó dobozban — nincsen semmi.

De már akkor, a midőn észrevette, Tisza miniszteri székben ült.

S azóta ismét a doboz-politika járja: csak-hogy most a kis dobozból szedegeti ki az egyre nagyobbodókat; hogy mi lesz a legutolsóban, az istent kivéve senki, — talán még Szathmáry Gyurka sem tudja.

Teleki László halálától a mai napig, befutott útja, görbén kanyarog ép úgy, mint a Tisza, melyre büszkén hivatkozott, hogy nevét viseli; de míg e nemzeti folyam itt támad, itt hal el, addig Tisza Kálmán észrevehető gyorsasággal vágja magának az árkot Bécs felé.

Nyilast, árkot váj: — s verem lehet belőle.

Régi táborának hívei, ha visszatekintenek e tizenhétéves múltra, s összehasonlítják a határozati párt vezérférfiát, a mai kormány bécsi járszalagon vezetett elnökével, méltán elkeseredhetnek, ez óriási mélységet látván a kettő között, melyet nem képes elsimítani az a theoria, hogy „a politika az exigentiák tudománya”, mert Magyarország helyzetére alig bírtak valami befolyással azóta az európai politikai események; úgy szólván stagnáció állott be egész a mai napig, hacsak Ausztria erkölcsi és anyagi gyengülését nem vesszük változásnak, mi azonban csak a határozati vezérférfit politikájának malmára játszik.

Nem volt tehát az eseményekből indokolható oka felhagyni álláspontjával, melyet kivált az ellenzett közjogi alku megkötése után elfoglalt, nem volt szükség eldobnia a bihari pontokat, feladni a közgazdasági kiegyezés általa hangoztatott vezérelveit.

Ki áll meg már ha ő is elbukott?

Egy ember, a kinek negyvenkétezer hold földje van, mivel vesztegethető még meg, egy ember a kit egy egész ország szeretete övez körül, mit kívánhat még? Annak már csak egy vágya lehet: a holta után emelendő szobor.

És bizonyára nem is vesztegette meg Tisza Kálmánt senki, de nem is lehetett volna, mert ha semmi jót nem hagynék is rajta, még akkor sem vonhatnám kétségbe becsületességét.

Vagy hát komédia lett volna mindaz, a mit az ellenzékeskedéssel üzött? A mesterségesen kiaknázott népszerűséget használta volna emeltyűnek a piros székbe?

E föltevés legalább is nem valószínű, mert Tisza Kálmán bár európai, műveltséggel nem bír, s tudományos képzettségének hiányai szembetűnően rínak ki, lángésznek pedig épen nem mondható, mind a mellett olyan kiváló tulajdonokat és annyi routint egyesít magában, fogatkozásait oly ügyességgel tudja eltakarni, egy hiú hölgy sem különben s ez teszi kétségtelenné, hogy ő Deákpárti padokból még sokkal könnyebben lehetett volna miniszter.

Jellemébe kell markolnunk, hogy ráakadjunk a rugókra, melyek fatális sorsát előkészíték.

Heves véralkat, makacsság, szigor, gőg, bizonyos oligarchikus uralomvágy és szertelen nagyravágyás a jellemének alapvonásai.

Tagadhatlanul mind nemzeties vonások, melyek a geszti nagy úr lelkületét az elnyomatás ifjúságába eső éveinek befolyása alatt, a hatalommal ellentétes tehát magyaros, ellenzéki irányba idomították; ehhez járult még azon pietás, mely nagybátyját gróf Teleki Lászlót környezé. Eugalmas lelke összes erejével szegődék tehát az ő pártjához, s egy ideig annak halála után, összes ambícióját a vezérszerep elfoglalása és betöltése képezte.

Ghycyvel kellett azt megosztania. A szelíd öregúr önkény telén nagysága, folytonos küzdelemre sarkalta, mely nemes vetélkedésnek Ghycy Kálmán szerénysége épen nem vetett véget, hanem inkább szította Tiszában az önbecsérzetet túlszárnyalnyi azt, a kinek épen azért volt oly nehéz kiragadni kezéből a vezérség másik felét, mert épenséggel nem látszott hozzá ragaszkodni.

Amint aztán Ghycy Bittó felbiztatta:

»Jer kicsikém
Velem falun
Egy fordulóra . . .«

Tiszának nagy része volt benne, hogy az öreg úr nem adott kosarat Bittónak, hanem el-

ment egy fordulóra, s csak a hiú kísérlet után tért vissza jeligéjéhez a „non possumus”-hoz,

Tisza nagyon jól tudta, hogy Grhyczynek megárt a miniszterség, s örökké megbocsáthatatlan bűne lesz, hogy ilyen úton kívánt tőle megszabadulni, mert akkor még, minden körülmény mutatja, nem számíthatott arra, hogy Grhyczy örvénybe taszításával a fusióknak épít hidat,

Tisza most magára maradt, vezére egy nagy parlamenti pártnak, legnépszerűbb embere az egész országnak, kivel a Deák halála után meg lazult kormánypárti elemek is kacérkodni kezdenek. Nem volt már semmi elérni valója többé, csak a még meg nem ízelet hatalom: nem talált már semmi elfoglalni valót, sem a nemzet szeretetében, sem a polgári nagyságban, — neki pedig jelleméből kifolyólag minden áron foglalni, küzdeni kellett; egy ideig tehát küzdött még önmaga ellen és azután elfoglalta Wenekheim alatt a belügyminiszteri széket.

Soha még államférfiúnak nem volt nehezebb helyzete mint neki. Fent a bizalmatlankodó korona, mely még mindig a régi „tigrist” látja, körülötte egy oldalon volt pártja, mely régi elveit félti, a másik oldalon a Deákpártból beolvadt elemek, kik gyanúsán nézik örökükben az idegent.

Tisza bámulatos, bravourral diadalmaskodók ez ellentétes tényezők között, de a nélkül, hogy

akár az egyiket, akár a másikat legyőzte volna, simán siklott el közöttük ide s tova mint a kígyó.

Lehet-e csodálni, ha az emberfeletti feladat betöltése, kizökkentette a régi nyomból? Míg annyi mindenfélének összeegyeztetésen dolgozott, szükségképen meg kellett hasonlania önmagával.

A nagy majoritás most már megvan; a Deákpárti és balközépi elemek összeverődtek egy testté, egy lélekké, a korona bizalma sem hiányzik, mely támogassa, csak épen maga — Tisza Kálmán nincs többé sehol.

A helyett van egy ember a miniszterelnöki széken, a kiről nem tudjuk kicsoda, mit akar, hova indult, és hova ér.

És ő maga sem tudja.

És hiába kérdi akár Osernátonytól, akár Nagy Gyuritól, akár Csengerytől: azok sem tudják.

Tisza sorsa igazi tragédia, a nagyravágyás tragédiája. Ő nemes szándékkal lépett a politikai pályára s mint erkölcsi halott fogja elhagyni.

Túlbecsülte erejét s kevésre a bécsi befolyást, melylyel megmérkőzni nem tudott. Nem tudta, hogy ez ügyes kerítőnő mennyire igyekezni fog eltávolítani szívét a nemzetétől s a nemzetét ő tőle. Azt hitte, ellen fog tudni állani, de csakhamar belátta nem lehet, s nem volt elég ereje eltaszítani magától.

Ez a botlás. Itt kezdődik a bűn . .

A meredek lejtőn most már csak lefelé haladhat ...

Vagy azt kell megcsalnia a ki csábjaival behálózta, vagy minket.

És minket könnyebb.

Mert az óriási többség, mely lassankint mameluk-haddá nőtte ki magát, egy ideig saját háttával fedezi az érdekes viszonyt.

Nem volnánk igazságosak, ha be nem ösmernök, hogy Tiszából még a szemérem ki nem halt; összes magatartásán meglátszik, mennyire restell helyzetét, s ha nem biztatná a gróii korona fénye, . . . vagy — mert az ördög nem alszik — az Andrássy külügyminiszteri széke, talán még találna utat és módot a visszatérésre . . .

A mi annál is könnyebb lenne, mert még eddig nem igen ment messze, a mennyiben még igen keveset tett.

Kétségkívül legfontosabb bevégzett intézkedése az, hogy a kucsébereket szigorúan eltiltá a házalástól, a miért azok természetesen még nagyobb mértékben háznak és lutriznak.

Ebből pedig az következik.

Hogy az actio reactiót szül.

S hogy még ennek a legfontosabb intézkedésnek sem maradna nyoma, ha vissza lépne.

Azt mondja egyébíránt Grotius Hugo, hogy egy igazi államférfiút csak holta után lehet megítélni s ez esetben én egész tisztelettel visszavonom minden eddigi állításomat, s minthogy magam a logika semmiféle megnyújtásával nem bírom Tiszát védelmezni, de még ha bírnám sem illenék ellenzéki hírlapíró létemre: beveszem ide a Beöthy Aldzsi adomáját:

„Tisza alatt olyan sikamlós volt az ut, a bihari pontok alapján, hogy mikor egyet előre lépett, mindég kettőt csúszott hátra”.

„Ilyen körülmények között diplomata létére nyg kellett tennie, hogy megfordult s arra megy, a hova nem akar jutni, s oda jut a hova akar”.

Ilyen leleményes a védelemben csak egy mameluk lehet.

Olyan sokszor fordult elő már e könyvben a mameluk szó, hogy okvetlenül meg kell magyaráznom, kik azok a mamelukok, s ezt sohasem tehetném alkalmoszerűbben, mint Tisza Kálmánál, ki ha nem is teremtője a mamelukoknak, de mindenesetre tökéletesítője.

A mamelukok mindenben olyanok, mint a patkányok.

S hogy a patkányok, milyenek, azt egyszerűen kiírom a kíváncsi olvasónak egy „természetrájzból” szórul szóra:

A **patkány** (mus rattus, die Uatte) az őrlők rendéből, színe felül feketés, alul hamvas szürke, nagy farka s hüvelyke helyett körme van az első lábán. Ezen szemtelen dühös állat mindenki előtt ismeretes nagy ehetőségéről. Élelme kedvéért az emberekkel egy földél alatt örömet tartózkodik, s annyira tenyésztő, hogy télen nyáron egyre fiadzik. A hol elszaparodik sok károkat tesz mindenben, megeszi mindazt, a mivel az emberek élnek, ha enni valója nincs, éles cincogásáért felette alkalmatlan. Megeszi a ló elől a zabot, a szarvas marhákától a takarmányt, az asztalról a kenyeret. A bort is szereti és ha egyszer megízlelte, kész kirágni a hordót is érte. Mindaddig, míg ennivalót talál a háztájékon csak irtószerral lehet onnan kipusztítani, mert igen ragaszkodó.

Ilyen patkányokkal kormányozza Tisza az állam hajóját.

Van azonban a patkányoknak még egy tulajdonságuk, a mit nem említ a mi természetrajzunk, melyből föntebb idéztünk, de a melyet Tisza bizonyosan ismer, s ez az, hogy a sülyedo hajóról korán el szoktak menekülni.

S az ő hajója bár még nem sülyedő s dagadt vitorlával úszik az északi szélben nagyon furcsa hajó, — melynek előbb-utóbb rosz vége lesz.

Elnézést kérek a t. c. publikumtól, hogy ismét Solymosy-t kell idéznem, valamint bocsánatot kérek magától e derék férfutói is, ki Tiszának mint minden nálánál különb színésznek

nagy hódolója lévén, bizonyára akaratlanul termeli elméjében a legvelősebb argumentumokat politikája ellen.

Solymosy ugyanis azt tartja az építkezés elméletében: ha az ember úgy építi meg a hajót, hogy nem hagy rajta nyílást, ajtót: ha mégis ki akar jönni belőle, ezt szükségképpen a kéményen keresztül kell tennie.

En nekem semmi okom nincs kételkedni, hogy ez valóban így van és csak azt jegyzem meg, váljon Tisza gondolt-e arra, hogy ha a kéményen keresztül kell kijönnie a magasba, szükségképpen be is kell magát kormoznia?

Hát arra gondolt-e, hogy a hajó lyukat is kaphat, — alulról.

Alant már úgy is nagyon háborognak a hullámok.

Azonfelül a mameluk elemek is kezdenek elégedetlenek lenni — titokban; már leghívebb testőre Csernátony is unja a sok védelmezni valót, a Palásthy elméjének palástja nem lóvén elég eltakarni a Tisza politika lólábait.

Thaisz Elek „fogdmeg”-nek sem éjjele sem nappala ebben az édes alkotmányos aerában. A mikor nem kell kocsi-színekben, pincékben rejtőzködni, vagy kapunk alatt ólálkodnia a Tisza által előre megálmodott népzavargásokra, ő magának vannak rettenetes víziói; . . . borzadva

látja, mint fogatja el egymásután az egész országot, míg végre csak magok maradnak ő és a kegyelmes úr. Már pedig egy jóra való kártyakompániához, még a „preferanz”-hoz is legalább három ember szükséges.

Móric Pál türelmetlen a bankdirektorság utáni várakozásban.

Hegedűs Sándor a kétezer vezércikk szerzőjének belefájult feje azon üresség nézésébe, mely a kereskedelmi minisztérium államtitkári székéről mosolyog rá . . . hol csalogatón biztatólag, hol gúnyosan, mintha mondaná „caveant c o n s u l i !”

Csak Csengeri van megelégedve, s a mint ott könyököl a Deák Ferenc székében úgy veszi ki magát, mint egy megtestesült himnus.

Ha Szász Károly csász. kir. poéta valamikor meg fogja énekelni a Tisza epochát, s ha mint várni lehet képekkel illusztrálандja hősköltevényét, a következő főbb mozzanatokat ajánljnk tárgyakul:

Miletics elfogatása,

Verhovay elfogatása,

A hadsereg és az államrendőrség mozgósítatik egy kövekkel dobálózó suszterinas elfogatására.

A ceglédi deputáció díszkísérete.

Tisza Kálmán ő excellentiaja az osztrák miniszterelnök előszobájában.

És végül:

Tisza Kálmán a parlamentben, midőn önérzetes szavakkal s felemelt fejjel felel arra az interpellációra, melyet előtte való nap rendelt meg Som si eh Palinál.

A furfangot ravaszságot és komédiát, Tisza honosította meg a különben is fogékony országházi talajon: az ő találmánya volt a humoros agyon beszélés! taktika, mely ellen az akkori kormánypárt a cloture-t akarta behozni. (Milyen idők! sóhajtja a visszaemlékezés édes gyönyörétől reszketve Simonyi Ernő.) Ehhez hasonló eszközökkel aratja babérjait ma is mint miniszter.

Ha nagyon lehangolta pártját a miért gyáván viselte magát vagy Bécsben, vagy a külügyi áramlatokkal szemben, előveszi Polyt Mihályt, s úgy megmossa fejét a tisztelt ház érdemes arcúlatja előtt, hogy még a Ragályi Ferdinand szive is megesik a szegény rácok sorsán, s végig fut a padokon a fejbólintással kísért suttogás: „De iszen Tisza Kálmán mégis csak bátor ember.” S ő valóban az is a nálánál gyengébbekkel szemben, s annyira irtja, pusztítja őket, hogy végre is kénytelenek lesznek nálánál erősebbekké lenni.

Kálvinista emberrel lévén dolgunk, Tisza Kálmán fatális sorsát a praedestinációnak tulajdonítjuk. A mi megtörtént, meg volt írva, s a mi történni fog, az is meg van írva. A hogy lesz, úgy lesz. Ne okoskodjunk a jövő felett és mondjuk ki határozottan, hogy Tiszában csalódtunk, s azon nemzeties irányban, melyet kultivált tökéletesen lejárt a magát. Egy szó fejezi ma ki legjobban és legrövidebben azt, a mit mondani akarunk róla, hogy:

Fuit.

Azt, a ki volt, szívünkből sajnáljuk azt, a ki van, nem fogja sajnálni senki, ha már nem lesz.

Legfeljebb a hordárok siratják meg és pedig méltán. Alatta emelkedett jelentékeny a hatáskörük.

PULSZKY FERENC.

Járt már a világon mindenütt, volt minden, tud mindent, keresztülesett mindenben és beleártja magát mindenbe.

Egész karaktere abban az egy szóban fekszik hogy: lutheránus.

De azért a katolikusoknak is szívesen köszön, — sa szabadkőműveseknél ő a nagymester.. .

Egyszer a kis Guszti, még inas korában a következőleg nyilatkozott:

„Csak egy ravaszabb embert ösmerek magamnál; az apámat.”

De Gusztinak nem volt igaza, mert az öreg olyan nagy lutheránus, hogy még a fia sem ösmeri.

Volt már reactionárius, republikánus, jakobinus, carbonari, liberális, pecsovic, mameluk, de a miért mindezt az állapotot keresztülviselte, — miniszter még nem volt soha.

A saványúnak maradt szőlőt meg nem ízlelhetvén, öreg korában mondott le a fényes álomról, örököse Guszti javára.

Guszti át is vette e különös örökséget s fizeti utána a százalékot — a szécsényi választókerületben.

Mert hát úgy volt eddig, hogy a képviselőházban túlságosan előlgettek egymásnak. Egyik nagyobb kapacitás volt mint a másik.

Valahányszor miniszter-krízis volt, (s hogy sokszor legyen a két Pulszkynak volt rá gondja), mindig felmerült az a kombináció, hogy a Pulszkyakból is illő volna már egyet a piros székbe ültetni.

De valahányszor kombinációba kerültek, az is mindig felmerült, hogy: „melyiket?”

És ezen soha sem bírtak a minisztercsináló körök megegyezni, s inkább elejtették mind a kettőt.

Fogta tehát magát Ferenc s ott hagyván a politikai pályát, kitért az útból

... S akkor aztán egyszerre mindnyájan rájöttek: hogy az öreg Pulszky lett volna alkalmasabb miniszternek.

De ha miniszter nem lehetett közvetlenül, az ő „közvetve” már régen.

S a politikától is csak azért vált meg, hogy azt a coulissák mögött tovább csinálja.

A kormány azt hiszi, hogy nagy befolyása van a népre, melynek barátja, s nem negligálhatja az öreget.

A nép sem mellőzheti, mert abban a hitben van, hogy a kormánynál, melynek barátja, rendkívüli a befolyása.

Mindaketten csalódnak.

Pulszky csak azért barátja a népnek is a kormánynak is, hogy mindig fennmaradjon a szabadsága elhatározni, kinek legyen az ellensége.

A befolyása pedig csak addig tart, míg akár a népnek, akár a kormánynak a szeme felnyílik.

Ő úgy van meggyőződve, hogy épen ezért áll az tartós alapon.

A forradalom után ő is a száműzetés keserű kenyerét ette. S míg a külföldön járt, addig volt a legnépszerűbb — otthon.

Amióta haza került, a külföldön lett népszerű.

Mert mindig ott ösmerik s következkékp tisztelik is jobban, a hol nincsen.

Ő az egyedüli ember, aki jobb a hírénel.

Tetszel elég magának azzal, ha goromba. És úgy teszi magát, mintha erre kiváltsága lenne.

Valóságos gyerektermészet. (A vásottabbját értem.) Szeret ingerkedni a közvéleménnyel. pedig az épen olyan harapós komondor, mint a minővel a gyerek köt ki. . . .

De ebben az ingerkedésben van valami szeretetreméltó komázás, amihez csak ő ért, és egy bizonyos határ, melytől kezdve a felborzolt szőrt kezdi szépen lesimítani . . .

Azonfelől nemcsak a közvéleménnyel ingerkedik így, de a hatalmasokkal is. S ez a szerencséje; mert amit a vámon vészit, megnyeri a révén.

Pulszky egy valóságos ócska óra, mely sokszor ver mást, mint a mit mutat, ritkán jár jól, de mindig föl van húzva, s ha az egyik „pondus”-a közel jár a földhöz, a másik ugyan olyan arányban húzódik a magasba.

Ez az ő politikája. De hát erről már sokan írtak. Igaz, hogy egyéb viselt dolgairól is. Bőt még alakját, orrát is annyira elkoptatták az élc-lapok, hogy nem maradt — már t. i. nem orra. hanem — semmi mondani valóm.

Erről az oldalról gúnyolták ki még a palóc atyafiai is.

Nagy az orra,
Kosz az bora,
Kétfejeő sas az maradv.

Hanem igaz, hogy meg is keserülték. Bajok küldte Gusztit képviselőnek.

Pulszky élete annyira gazdag eseményekben, hogy a rengeteg anyaghalmazból szinte nehéz

kiválogatni, hogy mit kelljen meg nem írni és mégis olyan fiatalnak látszik, hogy mikor azt írja az ember mit tett, mindig arra gondol, m i t fog még ezen túl tenni.

Jellemrajzról pedig szó sem lehet, mert az „öreg urnák” múltja bármilyen nagy is, hasonlít a festékhez, melybe ő folyton más-más színeket vegyít; s csinálja össze-vissza sárgára szürkére.

Ki tudja mire veheti még isten segítségével:

Mert hát egy idő óta úgy látszik ő kezdi dirigálni a mennyei gondviselést is . .

Az öreg Kratzman épen akkor öregedik ki mint hasznavehetlen a múzeumi képtárból, mikor a kis Károlyban az a gondolat támad, hogy ő szaktudóssá lesz a helyén.

A kis Károlynak tudvalevőleg Pulszky Ferenc az édes papája.

PULSZKY ÁGOSTON.

A fiak sehol sem örökölnek annyit apáiktól, mint nálunk Magyarországon. A kiváló tulajdonok, melyekkel egy-egy családtag bír, átszármaznak a maradékra, sőt az oldalrokonokra is. Arany, Eötvös, Wenzel, Pauler stb. fiai mindnyájan ép úgy a közélet jelesei, mint atyáik. Madarász Jenőkéje, Rákosy Jenő összes rokonsága, mind született nagy ember. Helyesen akart egyszer valaki jutalmat kitűzni egy olyan Móriczivadék fölfedezésére, a ki ne legyen hivatva kiváló államhivatalt viselni. Bizony megmaradt volna a pénze.

De még helyesebben teszi vala, ha egyúttal azon Móricz-családtag fölfedezésére is egy nagy összeg jutalmat tűz ki, a kitől e kiváló tulajdonok átszármazhattak volna a többiekre. Mert bizony ez a pénze is megmaradt volna.

Egyébiránt exempla sunt odiosa; elégedjünk

meg annak egyszerű konstatálásával, hogy Pulszky Ágoston elsőszülött fia Pulszky Ferencnek.

Külföldön növekedett a száműzetés sótalan kenyerén; azért olyan vézna és erőtlen szegényke. Ott járta ki iskoláit is, s azért olyan izmos szellemileg. Ide már csak az egyetemre került elprodukálni azt a cigányok által feltalált dohányzási manevret: felszíni a füstöt, aztán tovább adni egy üres pipaszáron át a többieknek.

Gusztai tudnillik az „1848” című napilap szerkesztőjének lépett ki az egyetemi padokból s azt a mit a prelekciókon hallott a közjogból és jogbölcshészetből, igyekezett vezércikkékké idomítani.

Miután tudományát még melegeben azon módon tálalta fel, a hogy ő hallotta a professorktól, mondanom sem kell, hogy biz azt széles e hazában egyetlen keresztény lélek sem értette meg, miért is azonnal híre futott Kárpátoktól le az Adriáig, hogy „Tyhü! ez még aztán az okos ember.”

Épen volt egy heverő kerület Füleken. Füleket képviselni Gusztai kiválóan alkalmasnak látszók.

Fölléptette tehát a papája, s egyszer csak azon vette magát észre, hogy meglett. Mint lett

meg, arról csak a papa meg a szécsényi pince tudna szólni.

Midőn a képviselőház elnöke felmutatta a „ház”-ban megbízólevelét, az akkori Deákpárt „éljenzés”-ben tört ki.

Gusztai tehát úgy kezdte politikai pályáját, mint a hogy mások végezni szokták.

S ez a nemezis keze.

Mert az öreg Pulszky meg úgy végezte, a hogy mások kezdeni szokták.

A kedvező fogadtatást apjának köszönhette a fiú, míg ellenben annak, hogy az öreg nem méltányoltatok kellőleg, nagy részt a fiú az oka.

De Pulszky Ferenc sokkal jobban el van telve a fia nagyságával, mintsem ennek tulajdonithatná az irányában nyilvánult közönyt. Mikor Deák Ferenc legutolsó nagy beszédét tartotta a polgári házasságról, s a folyósokról mindenki a házba tódult, hol a néma csöndben a légy röpülését is meg lehetett hallani, Pulszky a szokatlan jelenség folytán kíváncsian dugja be fejét a szőnyegajtón keresztül, a mint azonban látja, hogy Deák a szónok, a csalódás boszankodásával huzza ismét vissza:

— Hüm! azt hittem a Gusztai beszél. . .

Gusztai már korán hozzá szokott ahhoz a gondolathoz, hogy ő miniszternek született. Erre

igyekszik magát kiképezni s ez kölcsönzi neki azon sajtáságos arroganciát és vakmerőséget, mely őt ép annyira kiállhatatlanná tette, mint amennyire megnevelte tekintélyét a gyarló laikusok előtt.

Pedig alapjában egyike a legszelídebb és legfélénykebb jellemeknek.

. . . Füleki képviselő korában évekig nem mert hazamenni a birtokára, abbeli félelmében, hogy a tisztartója ráerőszakolja feleségül — a kisasszonyát.

Ki Pulszky Ágost jelenét múltját és jövőjét mérlegeli, azon gondolata támad, hogy „minek is van ő tulajdonképen a világon?” s valami ideges elégedetlenség fogja el a teremtés iránt egész valóját.

És ha az a valaki végig megy például a „Korona” utcán és meglátja teszem azt Odescalchi Gyula herceget egy massamód boltból kijönni, még inkább az a gondolata támad: „minek is van a világon Pulszky Guszti?”

Ha azonban épen olyankor látja az ember bemenni Odescalchi Gyulát a massamód üzletbe, mikor a képviselőházban országos érdekű ügy felett szavaznak . . . akkor az ember egyszerre kiengesztelődik Pulszky Grusztii iránt és az a gondolata támad, hogy „dejszen a kis Guszti mégis derék ember.”

Meg kell neki adni, oly odaadással dobja oda összes idejét a közügyeknek mint igen kevesen az o korában.

A kis Guszti úgyszólván ifjúság nélkül lett öregg , gr ndol, gy l sezik, el nem marad az oszt ly l sekr l, a z rt rtekezleteken mindig ott settenkedik a miniszterek körül, az egyetemi cathedr n szorgalmasan tölti ki  r it, a deleg tl kban tevek ny r szrt vesz.

Mint  llamf rfi Kerk polyit szeretné utolérni, mint egyetemi tanár Szilágyi Dezsőt mint katona Márkus Istvánt.

S a milyen szorgalmasan olvas és tanul folytonosan, nem lehetetlen, hogy utoléri valamennyit.

 s akkor aztán, ha utoléri, egész kényelmesen fog t n dhetni rajta, ha valljon nem jobb lett volna-e füleki képviselő korában bátorsággal birni a hazamenetelre, elvenni a tisztartó  r kisasszony t és vissza sem jönni soha többé?

Pulszky Guszti csalódik, ha azt hiszi, hogy miniszternek született:   soha sem fog a piros sz ken  lni, pedig elég esze van hozzá, de nincs egyénisége és modora.

A deleg ti  tavalyi ülései alatt az a kit nt s érte, hogy Andrássy felkelt székéről, s oda  lt a Guszti háta mögé diskursust akarván vele kezdeni valami magán dologban.

Gusztai oda sem hederített a magas vendég udvarlásának, még csak meg sem fordult, hanem engedte azt beszélni míg kedve tartja, ő maga a tárgyalás alatt levő hadügyi budget számtételeire figyelvén feszülten.

A delegáció összes tagjai pedig épen nem figyeltek a szőnyegen forgó hadügyi budget vitára, hanem azon hallatlan eseményt nézték elszoruló lélekzettel, hogy egy embernek nincsen egyetlen nyájas mosolya sem, mikor a birodalom külügyminisztere leereszkedik hozzá

E látvány mondják a gyengébb idegezetű mamelukokat annyira megviselte, hogy azóta a visszaemlékezés befolyása alatt csendes remegés fogja el őket, ha Andrássyval állanak szemben.

E rossz modornak a nagy hiúság az oka. Gusztai külön embernek tartja magát holmi Andrássy Gyula és Tisza Kálmán-féle „naturalisták”-nál, kik ő szerinte még a helyesírással sincsenek tisztában. Az ő keblét a tudomány szertelen ambíciója feszíti.

Ezért nem lesz belőle mameluk soha. Marad az, a mivé a természet alkotta: frondeur a mamelukok közt.

Sokan kétségbe vonják benne a hazafiságot s világpolgári lenge köntösbe öltöztetik lelkületét: pedig az igazágtalanság, mert a kis Pulszky jó hazafi s ha nem is ment bizonyos fumigálásától

annak a mi nemzeti, ez pusztán fiatalkori hen-
cegés, minő a Taljánországot megjárta bakáé, ki
a tengernyi kevélységtől nem bírja megtalálni
Mánclon a saját házukat pedig csak félév előtt
hagyta el; mikor aztán a szomszédja fejcsóválva
és szemrehányólag figyelmezteti, hogy „ejnye
ejnye János ez a kendtek háza ni” gangosán fe-
leli „az ördög ösmerhetne minden apró ólat.”

Gusztai kétségkívül a modern tudományok
befolyása alatt áll s most ezek ködében vajúdik:
olyan ő még ma is mint a tojás, melynek ki-
költése az időre van hagyva.

A jövő titka még: tyúk lesz-e vagy kakas?

Egy azonban bizonyos, hogy sas nem lehet;
az egészen másforma tojásból támad.

Fumigáló modora, ellentmondási természete,
conspirálási hajlamai okozzák, hogy barátai épen
nincsenek.

Pedig semmi sem forróbb kívánsága, mint
barátokat szerezni. Otthon a megyéjében minden
kabátos emberrel „per tu” van, a mit azok épen
azért nem vesznek valami különös kitüntetésnek,
mert válogatás nélkül részesülnek benne, s néha
valóban különös alakban. Akárhányszor megesik,
hogy órákig eldiskurál valakivel, kedves jó cim-
borájának szólítja, — mire az felbátorítva nyom-
ban protekcióját kéri valamihez, a szertelenül
nyájas barátnak.

— „Rendelkezz velem, mondja Guszti, hanem apropos, méltóztassál megmondani a nevedet is.”

A kolozsvári egyetem szervezésekor tömérdék iskolatársát segítette be a cathedrákba s nagy igyekezetet fejtett ki azokat a „nagyságos” címre is rásegíteni.

Keresztül vitte; mert mit ne vinne ő keresztül?

Olyan impertinensül tud informálni, hogy a miniszterek, csakhogy lerázzák a nyakukról, mindent megígérnek s a mit megígérték, mindent megtartanak neki, tudván azt, hogy nagyon rossz szája van. Jobban szól s meszezebb szól, mint a telephon. S a ki az ő nyelve hegyére kerül — az olyan piszkos lesz, hogy még Lónyait is megirigyli.

Egy szóval nagy a befolyása: s a szegény Trefort valahányszor fiatal egyetemi tanárt lát valahol, mindig megrázkódik s felsóhajt. „Ez is a kis Pulszkyval járt iskolába!

Hogy ím Guszti olyan portentummá nőtte ki magát, a ki csak úgy a kabátujjából rázza, a ki a sok jeles professort, s a miniszter valahogyan mégis igazolhassa, a hirtelen napvilágra jutott indokolatlan befolyást, magának Gusztinak is okvetlenül kiváló tudományos állást kellett adni.

Így lett belőle is egyetemi professor az encyclopaediából és az észjogból.

No de hiszen csak ez kellett még a szegény Trefortnak!

Azóta vérszemet kapott boldog boldogtalan; valóságos országos ragálylyá fajult a cathedra keresés; azelőtt szolgabíró vagy esküdt akart lenni az iskoláit végzett ifjonc: most egyetemi professor.

Trefort pedig kénytelen kinevezni valamennyit, mert ily argumentummal állanak elő: ha már Pulszky Guszti is azzá lehetett!

S a miniszter ilyenkor mindig találva érzi magát.

Most midőn épen az utósó vonást írom a Guszti arcképehez, hoz egy levelet a posta, melyet szorul szóra itt közlök:

Budapest, jan. 7.

Kedves Aranyoskám!

Írja meg kérem a kis Pulszkyról azt is, hogy sohse volt rajta becsületes ruha, s arra még halandó lélek nem emlékszik, hogy valaha új cipő lett volna a lábán. Az én mamám nem szereti, azt mondja, nagyon kiállhatatlan ember. A papám pedig azt mondja, hogy épen olyan ő mint a mamám.

Igaz, tisztelt könyvire bácsi, azt el is felejtettem mondani, hogy az én mamám nagyon de nagyon pletykás egy asszony.

És mégis, ha jobban meggondolom, arra kérem magát újságíró bácsi, ne írjon a kis Pulszkyról többé semmit, mert az én papám azt mondta, hogy a kis Pulszky ma a pénzügyi bizottságban — tudja a hol a követek

tanácskoznak — azt indítványozta, hogy az újságíró bácsik adót fizessenek az újságoktól.

Aztán az én papám azt is mondta, hogy ezt a kis Pulszky csak azért mondta, hogy az újságíró bácsik szídják és emlegessék.

Én nem tudom mi jó van abban, mert én bizony nem szeretem, ha a mamám vagy valaki más megszid, de hát én nem is vagyok professor. Tudja, én csak olyan kis fecsegő lányka vagyok.

Mimi.

U. i. Hallottam mikor maga tegnap a papától adatokat kért a kis Pulszkyról: de a papa azt mondta, mikor oszt maga elment, hogy — ő bizony nem küld. Majd küldök én gondoltam magamban, s a mit csak felőle hallottam mind megírtam.

E levél, melyet egy 12 éves leányka írt, nem csak a benne levő adatok miatt, hanem kiváltképen azért érdekes, mert azt bizonyítja, hogy Magyarországon bizonyos fokig még a gyerekek is politizálnak,

.... És ez menti ki Pulszky Ágoston eddigi államférfiúi szerepléséi legjobban.

HELVEY LAURA.

Érzem, hogy gyöngédtelenséget követek el, mikor az én egyetlen kedvenc színésznőmet, ide hurcolom annyi profánus férfi közé, a hol neki. kivéven az Ábrányi-dynastiát, alig van ismerőse; a tarokkozó és pipázó mamelukok sorába szögletes írócelebritások oldala mellé, hol, ha végig tekintek rajtuk, Szana az egyedüli csinos ember, Asbóth az egyedüli jó társalgó, de még mindkettő együttvéve sem ér fel egy akkora ici-pici katonatisztesckével som, mint a kis njjom.

Katonatisztet pedig, nevezetést, hol vegyek én e kötetbe, az osztrák á r m á d i á b ó l?

De Helvey Laura kisasszony maga elég nevezetesség, hogy ide kerüljön.

Megírom tehát, s kiteszem magamat annak a veszedelemnek, hogyha nagyon megdicsérem,

halálos ellenséggé lesz minden harmadik sétáló a kerepesi úton, ha pedig meg nem dicsérem, ő maga lesz halálos ellenségem, s én minden este a halálos ellenségemben leszek kénytelen — gyönyörködni.

Hanyag színházbajáró vagyok, csupán személyes sympathiák vezetnek oda. Azt nézem, játszik-e Halmi, vagy Helvey Laura. Ha nem, nem nézem meg az előadást.

Mikor Helvey Laurát először láttam a „szegény ifjú történetében”, a lámpák ragyogása mellett, azt óhajtottam magamban egy hétig, bár csak nappal látom a szép költői teremtést.

Mióta pedig egyszer megláttam nappal, egy hétig folyton azt óhajtottam, hogy bár mindig csak este látom ezentúl.

De mert azóta, a mikor játszik, minden este látom, most már azt óhajtom, bár soha sem láttam volna Helvey Laurát — hamár örökké nem láthatom.

Nehogy pedig ezt a fentebbi passust rossz néven találja venni Mohorán a feleségem, kijelentem, hogy az nem szerelmi ömlengés, hanem a közönség érzelmeinek tolmácsolása, melyet elragad, meghódít művészetével.

Bár ahhoz, hogy ő hódító — beismerem — csak igen kevés köze lehet a művészetnek.

Arca nemes és kifejezésteli, szép kék szemei jellemzők, mozdulatai kellemesek, termete kifogástalan. Ezt mind nem adhatja a színpad. Ezek mind természeti adományok, minőket nem lehet kölcsön kérni egy-két órára senkitől.

Hogy van tehát mégis, hogy Helvey Laurának, a mikor nem játszik, sem nem kifejezésteli az arca, sem nem kifogástalan a termete, sem nem olyan kellemesek a mozdulatai?

És ebben rejlik a legnagyobb meg nem magyarázható titok, mely megmagyarázza nagy sikereit.

A publikum ugyanis azt hiszi, hogy Helvey Laura nagy művésznő a színpadon, pedig tulajdonképpen ő csak azért nagy művésznő ott, mert még sokkal nagyobb művésznő a színpadon kívül.

Sőt itt kezdődik tulajdonképpen a művészete.

. . . . Olyan ügyesen maszkírozza magát, köznapinak az életben, arcát közönségesnek, termetét hajlottnak, öltözékét pongyolának, hogy, mikor aztán este úgy lép ki a deszkákra, mint egy ideál, mint egy tündér, mindenki csodálja bámulatos alakító tehetségét.

És senkinek sem jut eszébe, hogy ő most itt már — a j á t é k után van.

Így űz Helvey Laura játékot a közönséggel még ott is, ahol az nem gondolja. S így játsza ki leleményes force-a által még a kritikusokat is, kik soha sem az igazi játékaról referálnak olvasóiknak.

Minthogy fény- és árnyképeimben, társadalmi és politikai szempontokból méregetem az egyes egyéneket, Helvey Laura művészi működését határozottan el kell ítélnem, mert annak iránya veszedelmes.

Helvey Laura döntötte meg azt a jeles társadalmi szólamot, hogy nem a ruha teszi az embert. Megmutatta hölgyeinknek, hogyan kell öltözködni. Veszélyes tudomány ez: az egyedüli a min mohón kapnak.

Politikai irányban pedig erősen ellensúlyozza a demokrácia működését.

Még a legvéresebb szájú demagógokkal is megkedvelteti az arisztokráciát: a bárókat, grófokat, marquis-kat és marquiseket, a kik közt ő mozog, a kiket ő személyesít, a kik neki hol testvérei, jegyesei, hol szülei.

S a kiket már csak ő érte is megszeret mindenki.

Egy jeles francia író szerint, minden ember el tudna művészileg játszani egy szerepet.

Egy másik író szerint pedig (de már ez aligha francia volt, mert azok ritkán tudnak többet egy nyelvnél) minden ember annyi ember a hány nyelvét tud.

Mennyivel jobban illik e: egy művészre: minden ember annyi ember a mennyit tökéletesen tud személyesíteni.

Helvey Laura e szerint egy maga is legalább tíz-tizenöt szebbnél szebb, kedvesebbnél kedvesebb leány.

Ez az ő legnagyobb érdeme, de persze legnagyobb baja is.

Nem hagyhatja el többé a művészetet: nem mehet férjhez.

Mert ugyan ki ne sokalna egyszerre tizenöt leányt elvenni!

S ki venne el olyan nőt, a kit összevissza csókolt már más, — — a múzsa.

SZANA TAMÁS.

Az összekulcsolt karok s a néma ajk is
imádság — mondja Hugó Viktor, valószínűleg
Szana Tamásra célozva,

Írni akarni is — irodalom!

Ezen bevezetésből azt láthatná mindenki,
hogy Szana csak akar írni, de nem ír. Pedig nem
úgy áll a dolog. Ő ír és fog is írni. De mi nem
fogjuk azt elismerni neki soha. Mi mindig azt
fogjuk mondani magunk elé merengve: „Ő írni
akar.”

Ott heverésznek előtted a „Nagy szellemek”,
a „Két Kisfaludy”, az „Otthon” és a „Figyelő”
vaskos kötetei, ott látod tisztán olvasható betűk-
kel a címlapon „írta Szana T a m á s”. És
nem tudod még sem elhinni; ha megkérdik, mit

irt, homlokodat végig simítva ujjad dal ásítva hörgöd: „Ő írni akar.”

Pedig fiatal korát tekintve elég figyelemreméltó munkálkodást fejtett ki, úgy is mint aesthetikus, de kivált mint szerkesztő. Vállalatai soha sem nélkülözték a soliditást, s mindig az előkelőbb folyóiratok sorában foglaltak helyet. Tartalmuk szembetűnőleg gazdagította a szépirodalmat, s egyszer sem vetettek árnyat arra. Két önálló műve is tagadhatatlanul nyereség, mert ha nem csorog csöppen, s a csöppekből lesz a tenger.

De kinek jutna ez így eszébe? Az anyatermesztet már úgy alkotja az írókat, hogy azok születésükkor magokkal hozzák a Szana iránti ellenséges érzeteket. Egy uralkodó nézet van. A ki Szanára nem haragszik, az nem valódi tehetség, annak még ki kell fornia magát.

Ennélfogva Szanára mindenki haragszik.

Milyen keserű fátum tehát ennek a megfordított oldala, hogy t. i. Szana meg egyáltalában senkire sem haragszik, hanem annyira jóakarója minden embernek, hogy szinte hinnünk kell, miszerint azért nem ír kitűnőbb dolgokat, nehogy ez által okot szolgáltasson felebarátjainak, — az irigységre.

Egyszer rá akartam venni Szanát, hogy lapjában támadja meg (valami aprólékos ügyről volt szó) Ágai Adolfot.

„Mit gondol uram? Egy olyan embert a kivel mindennap találkozunk s köszönünk egymásnak, mikor az Athenaeum mellett elmegyek?”

Kilestem az alkalmat, mikor Ágai fürdőre utazott, s akkor megint javaslatba hoztam a megtámadást.

Mit gondol uram? megtámadni egy olyan embert, a ki nincs is itt Budapesten, s a ki eszerint nem is védelmezheti magát!”

Szana soha sem támad s a megtámadásokat csendes megadással tűri. Kálvinista. Ha bántják; annak úgy kellett történni, az az isten akarata volt. Abba bele kell nyugodni. Minden jó lélek dicséri az urat!

De ezen keresztényi jámborság dacára is, botorság lenne azt hinni, hogy Szana meg van nyugodva a világ folyásában. Elégedetlen, kivált az írókkal és a publikummal. Hol az egyikkel, hol a másikkal. De soha nem mindakettővel, egyszerre.

Mert ha egyszerre lenne elégedetlen mind a kettővel, akkor Szanának meg kellene szűnnie gondolkozni, nyomban kitérve feküdnék előtte

a nagy titok, a mire a némán átvirasztott éjek töprengései nem adják meg a feleletet.

Szana ugyanis előszeretettel foglalkozik az-
zal a kérdéssel: Miért nem imák a ma-
gyarok olyan szépen mint a franciák?

Majd ismét azon megmagyarázhattál! symp-
tomát veti föl; miért nem veszi a ma-
gyar publikum olyan mohón a szép-
irodalmi termékeket mint a francia?

Francia és örökké csak a francia! A meny-
nyire spanyol Lauka Guszti, annyira francia
Szana Tamás! Feuillet. Daudet, Theuriet és
Kock az olvasmánya, a grisette és ennek járu-
lékai a csinos pisze orr, keskeny hosszúkás láb,
hamis kék szemek, pikáns gömbölyű arc a sze-
relme, a francia konyha remekei a szarvasgomba -
pástétom, a crême az eledele.

Ezeknek látszik élni, amennyire irodalmi
foglalkozásai engedik.

És ez bizonyára nemes életcél és nemes
szenvedély, mind a három, de kivált a — har-
madik.

Báró Kemény Zsigmond és Kecskeméthy
Aurél óta az irodalomnak nem volt — Ingyence,
az evés művészetben különben is nehéz lévén az
elméletet a gyakorlattal párosítani az irodalmi
pályán.

Szana pótolja helyüket — a terítet asztalnál.

S h a látjátok szemeit csillogni s vastag szőke bajsza alatt derülő mosolyát, midőn a pincér eléje teszi a sikerült omelettet, vagy némán ügyelitek aggodalmas ráncba vont homlokát, midőn arról gondolkozik, hogy mit egyék meg és halljátok, mikor a kívánt ételt fontos, semmit ki nem felejtő értekezéssel megrendeli: mint nézzen ki, milyen ingredienciák kellenek hozzá, sok zsírt ne tegyen alája a szakácsné, mikor kell a tűzről levenni, hány szem bors teszi azt még jobbá, hirtelen hozzák be, fődővel takarják le addig is, nehogy az íze kipárologjon . . . ámulva fogtok felkiáltani: „Íme egy sz a k f é r f i ú !” ’

S ez ünnepélyes pillanatban még hangja is elveszti történelmi nevezetességű gyorsaságát. Lassan értelmesen csepegteti a pincér agyvelejébe drágagyöngyeit ez arany tudománynak, melynek a legtöbb hasznát veszi.

A hajdani vacsora-pártnak kétségkívül nagy hátrányára vált, hogy Szánát nem számíthatta maga közé, mert Szana nélkül vacsorálni, Budapesten annyi, mint nem is vacsorálni.

De ez bizonyára nem a párttól függött, hanem Szánától még pedig két okból.

Először azon okból, mert Szana mindenkinek mindent megtesz; ha kívánod, hogy adj a kirosz versedet, sóhajt és kiadja a „Petőfi-Társas-

ság Lapjában”, ha pénzed nincs ad kölcsön, ha elpanaszlod, hogy a lábad fáj, csupa túlhajtott részvétekből ő kezd el bicegni helyetted, — csak azt ne kívánd, hogy veled menjen vacsorálni, ha nem tartozol különös kitüntetettjei közé, mert e kérdésben fellázad engedékenysége ... „Ohó ez fontos dolog, . . . ez lehetetlen kívánság.”

A másik ok a miért Szana *nem* vacsorált a vacsorapárttal az, hogy nem is volt és most sem képviselő.

Még pedig szintén két okból.

Először mert nem is lehet képviselő. Az országgyűlési gyorsírók tömeges kérvényt adnának be az ő megválasztása ellen, mert minden tudományukat tönkre tehetné — a beszédeivel.

Másodszor pedig azért sem képviselő Szana Tamás, mert egyáltalában semmi hajlandóságot sem érez a politikai pálya iránt.

Előtte még a miniszter is obscurus ember, ha csak miniszter.

Egyszer azt kérdezte valaki tőle az „írói körben”: Nem tudod Tamás, mikor fogad Széli Kálmán?

„Ki az a Széli Kálmán?” kérdi csodálkozva.

„Hát a pénzügyminiszter.”

„Az meglehet — mondja Szana hidegen, de még eddig nem írt semmit.”

Beesmérli az írókat, de azért föléje helyezi a többi embernek s atyai szeretettel ragaszkodik hozzájuk. Mint XIV. Lajost, mindig egy udvar környezi a szárnypróbálgató nemzedékből. S hogy ő magát elaltassa, miszerint nagy szellemek közt mozog, megteszi az egyiket jeles prózairónak, a másikat kiváló műkritikusnak, míg a harmadikat mint poétát villámsebességgel röptíti pegazusa a Parnassus legtetéjére.

És ez olymposi játék olyan igézetes álomba ringatná, mint egy igazi mohamedánt a „hasis” élvezete, ha föl nem ébresztené azon tudat, hogy ő az „írói kör” titkára.

Ébren is az. S itt van igazán elemében. Hangversenyeket rendez, holott ő maga semmi hangszeren nem játszik, bálokat arangíroz bár ő maga soha sem táncol, Az írói kör az éltető levegője; ez hozza közel a nagy maestrohoz Liszt-hez, kit évenként egyszer hivatalos minőségben fogadhat az előszobában, s kiért lelkesülni „akrkus ktus”, (arisztokratikus kultusz). Az írói kör azon huzal, mely őt a nagyvilággal összeköti, és azon alapkö, melyről sokkal magasabbnak látszik.

Már pedig miért ne szeretne magasabbnak látszani?

Ha egyszer feloszlanék az írói kör, Szana kétségbeesetten küzdene ez ellen véglehelleteig,

s ha — quod dens avertat — mégis megtörténék, ő makacsul még akkor is az írói kör titkára maradna.

Különböző álnevekre fizetné a tagsági díjakat és ott inná „kapucinerét” naponként . . . némán . . . egyedül.

De a mennyire Szana nem lehet el az „írói kör” nélkül, ép úgy el nem lehet az írói kör nélküle. Keletkezése és fennállása, ha érdem, az Ő érdeme. És ez az érdem, olyan mint a verem, minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

És csodálatosan nagyobbodik azok előtt is, a kik csipdesik. Mennél jobban bántják, annál jobban szeretik. Olyan ő mint a lapda, nem kímélik, ütik, dobálják, de azért megszokták, nem nélkülözhetik.

„Láttad Szanát?”

„Mikor beszéltél Szanával?”

„Hova jár most Szana?”

„Mit mond majd ehez Szana?”

Ez azon kérdéscsoport, mely két fiatal író társalgásában olyan bizonyosan benne van, mint a Szana kedvenc nyalánkságában, a virginia-szi-
varban a — szalma.

A „szana” szó finn nyelven „hírt” jelent.

S a mennyire mi a finnekkal, annyira körülbelől ő is rokonságban van a „hír” szóval.

Nem csak azért, mert valamikor a hírro-
vatot vezette a „Fővárosi Lapokban” s a „De-
lejtűben”, hanem mert a pikáns híreket igen sze-
reti, sőt néha ő maga is kigondol egyet-egyét,
a hiszékeny reporterek elbolondítására . . .

S a mint ilyenkor ártatlanul beszéli, milyen
csodálatos esemény történt, mikor ő keresztül
jött a „bástya utcán”, s lopva egyet pillant a
fülelő újdondászokra, mennyei kéj ömlik el II.
Rákócy Ferencével hasonlatos ábrázatán, s szürke
szemeiben a boldogság mosolya tükröződik.

Szana élvez ilyenkor . . .

Hátha még a költött újdonság másnap szo-
rul szóra ott van a lapokban. Akkor Szana Ta-
más arról is elfeledkezik örömeiben, hogy ő Szana
Tamás.

Sőt még talán arról is, hogy ő az írói kör
titkára.

Irodalmi pályájának csúcspontja a múlt évre
esik. Tavalay alapította meg a „Petőfi-társaságot,
melynek szintén titkára.

Azóta neve karöltve jár Jókaiéval — az
előfizetési felhívásokon.

Sőt egyéb működésükben is némi közös vo-
nás fedezhető fel.

Jókai egy művet irt, melynek hőse Ma-
nassé.

Szana egy másik dologba kezdett, amely-
nek a hőse M a n a s s e s.

. . . Igaz. hogy Jókai is segített neki!

Szanának az a legnagyobb hibája, hogy valódi oltott francia. Mert ha francia nem lenne, — angol is lehetne. Az angolok ugyanis először sokat tanulnak és azután írnak egy keveset, Szana megfordítva tett. Ő először sokat írt, most pedig keveset tanul.

Ha ezentúl többet tanul és kevesebbet ír — még valamikor kinőheti magát annyira, hogy nem fogja k i c s i n y l e n i maga mellett — Gyulai Pált.

Az meg őt.

PATER LONKAI.

Add el mindenedet, oszd ki a szegények között s kövess engem, monda a názárethi Jézus a gazdag ifjúnak midőn kérdé vala mikép juthat be a mennyországba.

„Tartsd lapomat s kövess akárkit”, tartja Lonkai Antal s habár önzőbb eszerint a názárethi Jézusnál, de nem annyira követelő.

Egyébkint igen csendes és rendes kinézésű úriember, kit tökéletlenül rajzolnak az élclapok barát-kámzsában és olvasval a nyakán; a kámzsát csak akkor szereti, ha ki van gombolva előtte. az olvasót pedig akkor, ha egyszersmind e l ő-fizető is.

S nem az neki, hanem ő van szüntelenül annak a nyakán.

A ki az utcán látja csendesen szerényen ellépkedni, bizony nem gondolná, hogy ez a férfiú az, a ki oly éles hegyű tollal szokta le-

dorongolni a szabadonc sajtót, a ki a hitetlenség szerbtövisait írta három évtized óta, az a férfin a kit három évtized alatt — nemzedékek támadván és tűnven el — mindenki ütött (még a pápa is — lovaggá), az a férfiú a ki folyton és lankadatlanul annyi üldözés dacára is híve maradt az uralkodó vallásnak . . .

Az uralkodó hit t. i. az, hogy egyedül a pénz üdvözi az embert.

És Lonkai e dogma mellett is szegény maradt.

Igaz, hogy egy szerény kétemeletes házacskát építtetett a „zöldfa-utcában.” de ezzel csak gondjai növekedének az istenfelő férfiúnak, amennyiben adót kell fizetnie tőle s a házbér beszédével nagy a vesződsége. Fóth környékén, hogy mint többnyire a tisztelendő uraknak neki is legyen valami fekvősége, egy kis birtokot vásárolt, míg orvosai tanácsára Balaton-Füreden egy kéjlakot emeltetett, . .

Kecskeméthy Aurél azt mondta róla, hogy a nyála suviksz a nyelve kefe azért járnak a papok olyan fényes csizmában.

Én pedig azt mondom, hogy a nyála malter s a nyelve falverő-kanál; azért vannak házai és villája.

A zsebe pedig papzsákjából készült, s azért szegény ember ő most is, mint a hogy annak marad örökké.

Nem is csoda, mindig másoknak gyűjti a pénzt, az ominózus-Péterfilléreket . . .

Szenvedélye ez, mely mint a Savoyardok dalainak refrainje: „Avec ci avec ca, avec la marmotte”, ott lebeg minden bevégzett mondata mögött:

„Péterfillér, péterlillér s mindig csak peter fillér”.

Gyűjt ő Piusnak soha el nem készülő papucsaira, Don Carlos infans számára, leégett és le nem égett templomok fölépítésére, harangokra, misemondó ruhákra sat.

S ezen kenetes gyűjtéseket mindig jellemzi az: hogy a gazdagoknak gyűjt a szegényektől, a mi első pillanatra sokkal nehezebb dolognak látszik, mintha a szegényeknek gyűjtene a gazdagoktól, — de Lonkai nagyon jól tudja, hogy ez a — könnyebb.

Politikai meggyőződése nincs, a mi nagyon természetes is, mert Lonkai nem az az ember, a ki után a klérus indul; ő megy a klérus után . .

Mikor a szadovai szomorú nap közelgett dicsőséges monarchiánkra, az öreg Török János, Lonkaival egyesülve a saját költségükön egy huszárt szereltek fel cakumpakk az osztrák ármádia erősítésére.

El is ment a huszár és nem is jött vissza soha többé.

A szabadoncok gúnyosan kiabálták utánok az utcán.

— Hahó! Hová lett az az egy huszár?

És Lonkai még most is azon tűnődik, hogy hová is lett hát az az egy huszár, s mi módon lehetne péterfillérekét gyűjteni ismeretlen sírján felállítandó szobrára?

Török halála után maga lett a katolikus papság „gyámola”. Nagy küzdelmeket kellett kiállania, a „Szabad Egyházzal” Kecskeméthy Auréllal, Hatalával s igen sokakkal, kik a bujonc szabadoncok előtt folytonos csipkedéseikkel lealázni igyekeztek a jámbor férfiút, s magas pártfogói a főpapok előtt tönkretenni.

Nem sikerült; ő folyton gyarapodék az anyagiakban, és fogyatkozik a szellemiekben, előbbi a laikus publikum, utóbbi a főpapok előtt nevelvén tekintélyét.

Még a lapjából kivált secundo-genitura a „Magyar Korona” sem okozott neki valami fellette nagy kárt, — bár a „J. K.”-val jelzett ájtatos vezércikkek (melyeket az általa már nagyon elgyengített elmék Jézus Krisztus tollának tulajdonítottak) a közte s Jósika Kálmán között bekövetkezett schisma után, végkép kimaradtak lapjából.

No de ott maradt a Pius hozzá intézett levele, — örökös mottó gyanánt, — minélfogva ez lett a világon a legtöbb kiadást ért irat.

S valóban, ez a mindennap megjelenő pápai levél a legjobb eszköz arra, hogy Lonkai soha el ne feledje kiknek ír. s azoknak szintén eszébe jusson, ki ír nekik?

Sokszor jön szóba kivált hírlapírók közt, hogy honnan lett, mikor támadt s miként fejlődött híressé, kevés tehetsége dacára Lonkai? Mennyi nagy talentumot tett már tönkre e népszerűtlen foglalkozás, a mit ő olyan szép üzleti sikerrel űz annyi idő óta! Ott van Mayer Károly, Danielik és sok mások, kik a klérus védelmében gyorsan koptak el . . .

Miért, hogy Lonkai meg volt, meg van és meg lesz mindig”?

Erre csak azt lehet felelni a mit Kosciusko válaszol a lengyel forradalom keletkezése és lefolyásról kérdezősködő Stael asszonynak:

„Madame, je l'ai fait, mais je ne sais pas la raconter.”

Páter Lonkai tekintélyét a főpapok előtt mi hírlapírók csináltuk, — de hogy miként, azt elbeszélni nem tudjuk.

Lonkainak legnagyobb érdeme befutott pályájának és működésének áldásos eredménye, és a legnagyobb bűne. hogy egy csomó szerencsétlen fiatal embert ölt meg azzal társa-

dalmilag, miszerint a saját mesterségéhez fogta őket, arra biztatta s abban kiképezé.

Timon így szólt egy ízben Alcibiadeshez: „Jöjj fiam, kedvezz a népnek most, mert jövőben úgy is kénytelen leszel ostora lenni”.

Lonkai így szól mindennap munkatársaihoz:

„Szidjátok a szabadonc eretnekeket; jobban már úgy sem fognak gyűlölni”.

Pedig az eretnekek felvilágosodott része nem gyűlöli Lonkai Antalt.

Végig tekintve pályafutásán, nem lehet tőle megtagadni sem az észet, sem az élelmességet, ele még a ravaszságot sem; ha tehát élesen boncoló elmével vizsgálják tetteit, melyek ezt nem egy helyütt megcáfolni látszanak: lehetetlen, hogy előtérbe ne lépjen egy eredeti kérdés, hogy: „Wo ist die K a t z e?”

Nem-e lehetséges, hogy ez a mi ármányos Lonkaink a burkus király missionáriusa, vagy valami külföldi szabadkőműves páholy megbízottja, s annak áldozza életét, hogy furfangos módon népszerűtlenné tegye itt nálunk a pápát és a klérust.

A mi sikerült is neki fölségesen.

Sírjára majdan a protestánsok emelnek szobrot.

ASBÓTH JÁNOS.

Különös ember!

Megírta a „magyar conservativ politikát”, melylyel felébresztette a conservativ pártot, s alig egy évre rá — elölte az „Ébredést”.

Írt egy komoly politikai tanulmányt, amibe belevágta a Grünwald munkáját.

És a lapok nem szidták meg ezért Gfrünwaldot, a forrást.

Később egy másik könyvet hozott létre „Irodalmi és politikai arcképek” címe alatt, amibe a saját korábbi dolgozatait ollózta be.

S csodálatos, ekkor a lapok mégis összeszidták Asbóthot, a forrást.

Ez a következetlenség annyira elbúsította, hogy azóta minden válogatás nélkül ollóz.

Még táviratokat is!

De én istenem, ha ma már olyan világot élünk, hogy jó hangzású irodalmi nevet lehet szerezni egy — ollóval!

Miért ne tenné Asbóth is? Neki ehhez a foglalkozáshoz különben is van kedélye. (Bocsánatot kérek az olvasótól, hogy ezt a szót használom s nyelvünk szegénysége kényszerít Asbóthra is ráfogni, hogy kedélye van valamihez).

Nem rég, midőn híre járt, hogy a „Kelet Népe”-t ő fogja szerkeszteni, a „Nemzeti kaszinóban” egy conservatív képviselő (tehát szükségtelen külön megmondanom, hogy gróf) azt kérdezte tőle:

— Te John, igaz az a „Kelet Népe”-história? Fogsz áztat az újságot te szerkeszteni újévtől?

— Nem.

— No annak örülök. . .

— Miért? tudakolja Asbóth kíváncsian. . .

— Hát azért, mert nekem ez a lóp sokbaván, és attól kellene félni, hogy a te szerkesztésed alatt, az „Egyetértés” — fogja átvenni a mi cikkeinket — a megjelenésök előtt való nap.

Csak egyet nem ollózott Asbóth, azt az . . . izét, amit a Nikó Lina-ügyben közölt tőle a „Közvélemény”.

Azon már teljesen látszik az eredeti felfogás.

A k ö z v é l e m é n y t a „Közvélemény”-ben támadni meg, Asbóthi gondolat!

Pepit pártfogásba vonni: Mucius Scaevolai erény! — uti Jókai docet. („Figurát” kellett volna mondanom, de hátha Pepi magára venné s duellum lenne belőle).

De hiszen ha már a született mágnások is olyan nagyon lovagiasak, hogy egy pár görbe szóért irtóháborút indítottak a skriblerék ellen, mennyivel lovagiasabbaknak kell lenniök még a nem született mágnásoknak, kiknek abban való hiányatosságát, emebben való bővelkedésük pótolja!

De mert egy francia író szerint, apróságokról lehet felismerni az igazi delnőt, Ásbóth azt tartja: a conservativ urat is.

1. Monoklija van.
2. Tagja a kaszinónak s nagyságotlatja magát.
3. Puszi pajtása mindenkinek, ki abban a helyzetben van, hogy valami ragot tehet a neve elé. (K. Papp Miklós kivétel).
4. Jól vív és lő.
5. 11 órakor kel és 5 órakor ebédel.
6. Járatja a „Vadász és Versenylap”-ot.
7. Tagja az „Athletikai clubb”-nak.

Ez azon hét kellék, mely a konservativ ember külsőségét képezi, s itt — hogy Kerkápolyi-féle stylusban szóljak, — a külső olyan belső, mely annyira megfelel a belsőnek, mintha a külső lenne a belsőnek külseje.

Csodálatos, hogy Asbóth, a ki ennyire rabja ínég a külsőségeknek is, miként írhatott (bocsánat a szó helytelen alkalmazásaért) egy olyan vastag könyvet a „szabadságról”?

Miként (ny)írhatott mindjárt a bevezetésébe ilyen passzust: „én egyenes gerinccel járok az utcán”, ő, kinek a gerince örökös „C”-be hajlításhoz van dressirozva.

Írni különben mindenről lehet — mondaná Helfi, ki mindenről tud beszélni.

Aztán még „az akkor volt!” a mint Asbóth szokott védekezni.

Bizony rég volt, s azóta már, kivált Kollósvári esete után, alkalmasint tetemesen le szállított áron kapható a „szabadsága.”

Hony soit qui maly pense.

Egy idő óta nem foglalkozik semmivel. Pi-hen mint az ugar . . . várva mit fognak belevetni . . . vagy, hogy a szomszéd dülőkből származzék át valami . . .

Az ő barázdái nem áthidalhatlan sáncok . . .

Beszélik, hogy államtitkárságra vágyik — ha lehet most, ha nem lehet, majd Sennyey alatt. . .

Mert ő úgy okoskodik, hogy minden conservatív képviselő beválik miniszternek, és ebben annyiban igaza is lehet, hogy akad olyan miniszterünk is, a ki még konservatív képviselőnek sem válik be.

Ő ugyan — okoskodik tovább — nem képviselő, de már volt képviselőjelölt, minélfogva teljes joggal lehet legalább államtitkár.

Kívánatos is, hogy az legyen majd Sennyey alatt.

Még pedig azért kívánjuk, mert, hogy Sennyey miniszter legyen, ahhoz okvetlen szükséges, hogy Tisza előbb megbukjék.

S hogy aztán Sennyey is megbukjék, ahhoz meg okvetlenül az szükséges, hogy Asbóth legyen az államtitkára.

Mikor a „magyar konservatív politika megjelenéseért, a kormány mint hivatalnokát felelőségre vonta, azzal védekezett, hogy miért ne lehetne igazi kormánypárti az, a ki a kormány ellen ír?

Mikor pedig a konservativek sátrához (tábornak nem mondható) szegődék, s mindig az uralkodó kormány pártolásában excellait, azzal indokolta, hogy miért ne lehetne az ellenzéki, a ki a kormányt pártolja?

Én bizony nem is tudom, miért ne lehetne?

Végtelen magas politika ez, melyet a mai kor még nem képes felfogni. De ez persze nem az Asbóth hibája, hanem a koré, mely különben is hálás lehet Asbóth iránt.

Asbóth az, a ki megajándékozta a kort egy tükörrel — a saját szakállával.

Ebben örökké, híven találóan látszik az . . .

A magyaros időkben, midőn még honvédtiszt volt, körszakált viselt; mint deákpárti kormányhivatalnok csupán bajuszát hagyva meg, szakállát egészen levette; mint konzervatív loyálisan középütt borotválkozott; míg most Kállay Béni szerbpártoló beszéde óta oroszosan, csak két kis szőrfoltot hagy tenyészni a fülei alatt.

És ez azért roppant célszerű dolog, hogy ha valami idegen vetődik Magyarországra, nem szükséges sokáig tanulmányoznia a magyar mág-násoknál uralkodó politikai hangulatot.

Mindössze az Asbóth szakállára vet egy pillantást.

nógrádi
somogyi SZONTAGH PÁL csanádi.

Homér születési helye fölött hét város vitatkozott hajdan, „Pali bácsi” fölött pedig három vármegye disputál most, egyik sem akarva magán száradni hagyni — hogy ő odavaló.

Nem is sértem hát meg a tekintetes municípiumok egyikét sem. hanem fenhagyván „el-döntendő kérdésnek” a származási helyét, egyszerűen nevéhez írom a predikátumait.

Ennél pártatlanabb eljárás nem képzelhető.

Pedig hát Szontágh Pál lenne akkora nagy ember, hogy a három vármegye is kicsiny lenne hozzá, ha nem volna felette szenvedélyes tarokkista.

Ebből a nyavalyából — származnak minden politikai baklövési.

Mert mi egyébből is származhatnának?

Tiszta jellem, tiszta szív, tiszta kéz és tiszta ész.

Minden kelléke megvan a nagysághoz, s mégis egyre törpébb. Ma-holnap már olyan kis-esinyyé lapú], hogy tárcát bíznak rá a Tiszakabinetben.

Pedig úgy sajnálom. Olyan megenni való kedves ember. Csupa szeretetreméltóság, csupa adoma. Táblabíró, modern bőrbe compingálva. Még angolul is tud — idézni. Az igaz, hogy roszul, a mit azonban nem lehet tőle rosz néven venni, mert abban a hírben is áll, hogy tudományos ember.

Annak ugyan még halandó ember nem jutott nyomára, a tudomány melyik ágában jeleskedik Pali bácsi leginkább, — de hiszen talán épen azért áll ő tudományos férfiú reputációjában, hogy ezt tudta gondosan elrejtteni a világ előtt.

A „Pál” név végzetes a mi parlamentünkben. A „fordulás” jár vele.

Szontagh Pali is fordult, először 67-ben mint Deákpárti a saját tengelye körül a baloldalra.

Azután másodszor is fordult a fusiónál, akkor is a saját tengelye körül. Csakhogy akkor már Tisza Kálmán volt az ő saját tengelye. S így lett mameluk ő is.

Dacára, hogy sokkal több esze, jobb szíve s különb karaktere van, mintsem mameluk lehetne, — ha gondolkoznék.

Pedig Szontagh Pál gondolkozó fő. A mi-
kor nem tarokkozik és nem adomáz, örökké sron-
dolkozik, de minthogy örökké vagy adomáz, vagy
tarokkozik, ennél fogva soha sem gondolkozik.

Már pedig, hogy lehetne rossz néven venni,
egy nem gondolkozó ember meggondolatlan cse-
lekményeit?

Aztán Szontagh Pali még mindig legény.
A családi tűzhely melegét, a szerető feleség hiá-
nyát nála a „kompánia” a partnerek pótolják.

Mit csinálna, hova lenne ő azok nélkül?

Nagyon hozzájuk szokott, kitanulta a ter-
mészetüket, hibáikat, jó tulajdonaikat.

A „Pista” átkozottan sokáig kever, a „Fe-
ri”-nek az a tulajdonsága, hogy a nagy tarok-
kokat mindig utoljára tartogatja. Józsinnak sze-
rencsétlen a keze járása, soha sem oszt „hon-
neurt”, s a écarte „-ja is örökké sovány.

Egy szóval, Pali bácsi elválhatatlanul hozzá
tapadt az ő partnereihez.

S az ő partnerei, mind a „szabadelvű köri-
ben maradtak.

Neki is maradni kellett.

Mondják, hogy Szontagh Pálnak egyébkint
is nagy oka van hűnek lenni a „szabadelvű clubb”-
hoz, illetve Tiszához.

Még pedig hálából.

Mert a Wenckheim-Tisza-kormány alakulása idejében őt is megkínálta egy üres tárcával.

De már akkor kínálta meg, mikor előbb tíz embertől kapott kosarat.

S akkor is így kínálta meg:

— Hátha azt mondanám Pali, hogy volna-e kedved a kabinetbe lépni, mit szóznál?

— Azt mondanám, felelte Szontagh szerényen, hogy majd meggondolom reggelig.

És Tisza Kálmán reggel elfelejtette tőle megkérdezni: mire gondolta rá magát?

Ezért a sérelemért más ember halálos el-lensége lett volna Tiszának.

Szontagh nem. Szontagh tovább is híve maradt, mert ő jó ember, türelmes ember s mutatja, hogy nem vágyik hatalomra, meg azután . . . hiszen ott maradtak a partnerek is. . . .

Idők multával azonban úgy fordultak a dolgok, hogy most csakugyan igazuk van azoknak, kik némileg hálából eredetnek mondják a Szontagh Pali mamelukságát.

Ő csakugyan hálás lehet Tisza iránt.

Azért, hogy akkor nem kérdezte meg tőle, mire gondolta rá magát.

Szontagh Pál egyike közéletünk régibb alakjainak, kik úgyszólván, a közügyek szolgálatában öregedtek meg a nélkül, hogy valakinek szolgálíva legyenek.

Ezért rí ki olyan nagyon abból a gárdából, a hova a tarokk jutatta.

Madáchnak igen jó barátja volt s nem egy eszmét adott neki sztregovai magányában a világhírű „Ember tragédiája” megírásához, melyben benne van ez a sor is:

»Mert az ember gyenge . . . gyenge.«

No ez igazán bebizonyult Szontagh Palin is, mert neki ugyancsak kevés erejébe került volna megtartani egykori népszerűségét, melyet drágán szerzett meg szép múltjával s ingyen adott oda.

„És nem is azért gyenge ember ő, mert odaadta, hanem mert ingyen adta oda” — mondaná Beöthy Algernon.

Félig-meddig literátor is. A Madáchali benső barátság, a régibb írőkali érintkezés Frankenburggal, Jókaival sat., neki is némi irodalmi színezetet kölcsönözött, úgy hogy sokan, kivált mikor holmi könyvkiadó bizottságban látják, veterán író gyanánt is tisztelik azon hitben, hogy csak ők nem tudják, mit írt.

De Szontagh Pál nem az az ember, aki visszaélne e tévhitel. Nem is irt és nem is akar írni k ö n y v e t .

S ez a legnagyobb bizonyítéka, hogy valódi barátja az irodalomnak.

RÁTH KÁROLY.

Balról egy hosszú kifent bajusz-szárny meredezik nyugat felé, jobbról szintén egy ehhez tökéletesen hasonló bajusz szurony, kelet felé: a hol a két baj asz gyöke végződik, ott következik függőleges vonalban lefelé és egy kis darabkán fölfelé is, — Ráth Károly.

Ebből látható, hogy már a természet is úgy alkotta ő méltóságát, hogy örökösen két szurony között legyen két oldalról.

Ez az ő sivár végzete, elkerülhetetlen sorsa, mely mindenféle változatban eléje áll.

A szuronyok teszik őt tönkre.

Fölről: Tisza Kálmán.

Alulról: Thaisz Elek.

Csendesen, mint egy sün összezsugorodva, áll közöttük s csak nagyító üvegen vehetők észre szerény mozdulatai, a mikor néha-néha egyet szusszan, hogy lélekzetet vehesen. . . .

De gondolkozni. . . talán csak mégis gondolkozik.

S váljon, hogy gondolkozik? Ezen gondolkozik Budapest fővárosa évek óta.

És nem találja ki.

Ráth Károly nem mondja, s tettei nem árulhatják el!

Pedig tulajdonképen Ráth Károly értéke csak a gondolkozásmódjában fekülhet.

S mert valószínű, hogy gondolkozik, s hogy a gondolatain nem fekszik Tisza Kálmán, mindenki azt is hiheti felőle, hogy liberálisan gondolkozik.

Nagy tekintélyét. Ráth Károlynak az iparosnak köszönheti.

Különb ember lévén amannál, az iparost e kicsinyítő szóval különböztetik meg tőle: „a talmi Ráth Károly.” Ezzel mintegy akaratlanul azt látszanak mondani, hogy a másik az „igazi arany”.

S az igazi aranyot nem fogja a rozsda.

Ha Ráth Károly a főpolgármester valami bolondot mond, (mert tenni, nem tesz semmi bolondot) azt akkor a kalapos Ráth Károlynak tulajdonítják a távolabb állók, míg ellenben, ha a szalmakalapos Ráth Károlytól telik ki valamely dicséretes cselekedet, a laikus tömeg Ráth Károly főpolgármester előtt emel érte kalapot.

És ekként teljeseedik be a bibliai szent mondat, hogy „a milyen mértékkel te mérsz, neked is olyan mértékkel fognak mérni.”

Ő is sokszor megemelte a kalapját olyanok előtt, a kik meg nem érdemelték — míg ide jutott.

Már t. i. ide a „Fény- és árnyképekbe”.

Azóta is szívesen teszi, s épen arról nevezetes, hogy ritka udvariassággal bánik mindenkivel. A felek, kik hivatalos ügyeikben felkeresik, mindig kézdörzsölő, szíves gentlemant találnak magok előtt, a ki a szerint a minő az ügy, mutat részvétet, engedékenységet, biztatást, s mindent megígér, a mire kéri, ha még annyira ellenkezik is az igazsággal.

Igaz, hogy aztán ezeknek az ígéreteknek csak egy bizonyos percentje megy teljeseedésbe.

De hát ennek nem ő az oka. A felek látják, kiolvassák azt az ő szíves arcából lekötelező modorából, nyájas szavából, hogy nem ő.

S mert itt már nem jöhet vád alá a szalma-kalapos Ráth Károly, a cylinderkalapos Ráth Károly népszerűségének pedig semmi áron nem szabad csorbát szenvednie: az ódium a tanácsra esik.

És ez helyes is; a tanács erősebb, jobban megbírja.

Gyenge legény, de még gyengeségénél is nagyobb jámborsággal párosult bátortalansága; s soha sem követett el még emberen olyan igazságtalanságot senki, mint a könyomatú „Budapesti Hírnök” egy közelebbi híre szerint, ő rajta a kis unokája, ki arra lévén kíváncsi, hogy ki a nagyobb mester: a házmester-e, vagy a polgármester, azt a választ nyerte, hogy az utóbbi a legnagyobb mester, mire aztán úgy fogadta a nagyapját.

— Nagymester vagy nagypapa.

És ez az epizód egészen kapóra jött, mert már Ráth Károly nevét akkor egészen elfeledte a világ s ideje volt, hogy kissé forgalomba jöjjen a sajtóban.

Azóta ismét tudjuk, hogy létezik s azt is, hogy nagyapa.

De ez nem az ő érdeme; unokájának köszönheti; t. i. nem azt, hogy létezik, hanem azt, hogy tudjuk miszerint még létezik, . . . no meg azt, hogy nagyapa.

Pedig Ráth Károly sokat tett a halhatatlanság érdekében, s hogy magát erőnek erejével hírbe keverje.

Két jeles műve jelent meg nem régen a lapokban. Az egyik a „Neue Freie Presse”-ben, melyben kinyilatkoztatja, hogy nem ő világított

ki a Pievnai török győzelem öröme a városi épületeket.

A „n a g y nyilatkozó” második manifesztuma, pedig azt tárgyazta, hogy nem igaz a lapok azon híre, mintha őt Tisza hidegen fogadta volna valamikor: ő excellentiája mindig felette nyájas méltóztatott lenni iránta.

... De hát mind a két nyilatkozat olyan nagyon esetlen volt, hogy a közönség tudalmába úgy vette be magát, miszerint nem ő, de az iparos Ráth Károly nyilatkozott.

A mint. hogy így sokkal valószínűbb is: mert, hogy nem az iparos Ráth Károly világította ki a városi épületeket az valóban hihetőnek látszott, míg ellenben, hogy Tisza rosszul fogadta volna Ráth Károlyt a főpolgármestert, az olyan fekete hálátlanság jellegét viselte magán, a minőt még Verhovay sem merne Tiszában feltételezni.

Már pedig ezen nyilatkozat még azokat is, a kik kételkedtek, megerősíté azon hitben, hogy Tisza, Ráth Károlyt hidegen fogadta.

. . . így esett aztán, hogy a „tevékeny” főpolgármester neve, dacára e két cselekedetnek (melyek közül az egyik cselekedet az, hogy nem ő cselekedett egy jeles cselekedetet, a másik cselekedet az, hogy Tisza nem cselekedte vele azt, a mit megcselekedett) kezdett a forgalomból kijönni, — míg emlékét a kis unoka föl nem frissíté.

A főpolgamester úr póklányképe a bőbeszédűségnek s abban rejlik egyedüli boldogsága, hogy mindig legyen valaki a ki hallgassa. Van is mindég, úgy a „Frohner”-ben mint a városházán, vagy legrosszabb esetben a hírhedt „sas”-ok közt. E három helyen felváltva folynak le napjai és estéi kellemesen. Élete derültebb, évadja azonban mégis az 1876-iki tavaszi árvíz idejére esik, mert akkor még a késő éjfélutáni órákban is együtt találta a permanens árvízi bizottságokat, kikkel „hazafias virrasztás” címén cseveghetett a mikor csak kedve tartotta.

Jelszava minden felmerülő kérdésnél „beszéljük meg körülményesen.”

Mikor azonban a cselekvés sora van, a halokló Byron emlékezetes mondatát sóhajtja:

„Hagyjatok e ngem aludni!”

Bizony hagyják is.

SENNYEI PÁLÉK.

... Csak az a rejtélyes titokteljes „pszt.”

Maga a vezér, Sennyey Pál a legtitokzatosabb ...

Van Pizában egy híres torony, melyről a babona azt tartja, hogy négy rézgalamb van a tetején, de a ki az ő apjának nem igazi fia (ami Pizában nagy szégyennek tárta tik), az csak három réz galambot láthat a négy közül.

A mint hogy tulajdonképen annyit is lát rajta mindenki, még pedig nem azért, mert az ő apjának nem igazi fia, hanem mert igazán csak annyi galamb van rajta; — minthogy azonban mindenki azon hitben szenved, hogy csak ő lát hármát, fogja magát s mindenki azt beszeli, hogy ő n é g y e t lát.

Sennyey Pált nagy államférfiúnak mondja mindenki, de még soha sem látta annak senki.

És a mi őt nagy államférfi hírébe keverte, az semmi más, mint az a rejtélyes titokzatos,, pszt.”

Hogy ezenkívül miben áll még a konservatív politika, arról irt már Asbótb is, irt Kecskeméthy Aurél, fejtegette Fiáth báró és írnak róla naponkint, s talán beszélt felőle a parlamentben Sennyey Pál, Ürményi Miksa, Apponyi Albert s ennek dacára sem, vagy hogy talán épen azért nem tudja mégis senki, mi voltaképen a conservativek politikai intentiója és programja, mert sok csodát megélt már e nemzet, sok olyan beteljesedett rajta, a mit nem várt, miről nem álmodott, de hogy két konservatív egyformán beszéljen valamikor, olyat nem értünk, s hogy ennélfogva tisztába jöjjünk irányzataikkal, olyat nem is fogunk érni addig, míg be nem teljesedik a jóslat, hogy Sennyey Pál is kivetkőzik egykor mostani elveiből.

A kutató elmék akkor tán rá fogunk jönni, mi volt az ő programja; ezerszer könnyebb lévén meghatározni p. o., hogy egy levetkőzött hölgy minő lehetet felöltözve, mint azt, hogy egy felöltözött hölgy m i n ő lehet l e v e t k ő z v e

Tagba szakadt monoklis férfiú lépett be egy napon a báró Sennyey szobájába, ki épen Ürményi Miksával beszélgetett. Csizmáján vidéki por, arcán hamleti tünődés.

„Báró úr, én conservativ képviselőjelölt vagyok.”

Sennyey a fejével biccentett könnyedén és e biccenté» nem fejezett ki sem nyájasságot, sem megvetést.

„Engem egyhangúlag fognak megválasztani,” folytatá, s végtelen búbanat ömlött el ábrázatán.

„Honnan gondolja ön?” vágott közbe Ürményi.

„A „Kelet Népéből” olvasom így.”

Kétérdő mosoly jelentkezék a két főmogul ajka körül. Ürményi szólni akart, de Sennyey egy szemöldrántással intett neki és hozzá hajolva súgta: „Psz.”

„Báró úr. monda tovább az egyhangúlag megválasztandó jelölt, ha engem egyhangúlag megválasztanak, nekem programbeszédet kell tartanom. En áttanulmányoztam mindazt, a mit önök mondottak s most még kevésbé tudom, mit mondottak önök, mint a mielőtt átolvastam, hogy önök mit mondottak,”

Sennyey ismét biccentett fejével könnyeden és biccentésében nem volt sem nyájasság, sem megvetés.

„Én felvilágosítást jöttem kérni programunk felől.”

Sennyey fagyos pillantást vetett rá s így szólott:

„Forduljon ön e tekintetben elvtársamhoz,
Ürményi úrhoz, ki . . .”

Ürményi feszengett.

„Most épen ...”

Ürményi mozgott.

„Odahaza van a szállásán.”

Az egyhangúlag megválasztandó képviselő-
jelölt, felderült arccal fordult sarkon, Ürményi
elpirult, ajka habozva mozdulni kezdett, de Sen-
nyey hirtelen intett és azt sziszegte: „Pszt.”

Mikor az egyhangúlag megválasztandó jelölt
lépteinek utolsó nesze is elhangzott, Ürményit e
merész szavakra lázítá lelkiismerete:

„Talán mégis meg kellett volna neki mondani.”

Sennyey megbotránkozva nézett rá:

„Ugyan mit?”

„Azt, hogy én nem vagyok otthon.”

„Vagy úgy, — szólta a nagy statusférfit
lecsillapodva — majd azt h i t t e m, hogy a
p r o g r a m m o t.

VADNAIKÁROLY.

Ha fejedelme lehet az irodalomnak miért ne lehessen vicispánja is.

Az Vadnai. Vaskezekkel kormányozza a literatúra vármegyéjét, s az ó akarata az irányadó benne.

Hatalmas ember, a kinek nem art a konspiráció, sem a rágalom, sem a kicsinyítés, mindig felül van, mindig neki van igaza, és napról napra erősebb, izmosabb, mint a thébai sárkány, kinek nőttön nőtt erejével az étvágya is. s minden áldott reggel egygyel több embert evett meg früstökre.

A bájdalú poéták és érzékeny keblű novel-lairók szent borzadálylyal s mély gyűlölettel említik e rettegett nevet, s szívük mélyét azon sívár bizonyosság fekszi meg, hogy Vadnai Károly érdemetlenül tapossa a Parnassust és a

különböző szent berkeket, minők az akadémia, a Kisfaludy-társaság és a drámabíráloi tövises liget.

Szegény együgyűek!

Ők csupán azt veszik észre, amit látnak, amit olvasnak Vadnai műveiben; pedig tulajdonképpen az az értékes bennük, a mi nincs odaírva, a mit csak úgy ki kell találni.

Kock mondja, hogy az a legszebb irány, amit nem lehet észre venni.

Mondhat miattam Kock akármit, előttem az a legszebb stylus, a melyet észre lehet venni — hogy csak stylus.

Mikor a Kaas Ivor apja hajdan, mert magyarul nem tudott, németül szidta össze a béresét, s az, mert csak magyarul tudott, szelíd mosolygással hallgatta végig, így szólt oda Ivorhoz:

„Erkläre és ihm!”

Ivor habozott kissé, aztán Vadnaira gondolt és ekkép gruppírozta a magyarázatot:

„Atyám, a fentebbiek szövege szerint azt véli, hogy ön nagy számár.”

Kaas Ivor már akkor is kereste a parlamenti modort, a szabatosságot a kifejezésben és megtalálta. De már ugyanakkor Vadnait is kereste, de azt még akkor meg nem találta, mert Vadnai az ő helyében így szólt volna:

„Atyám önt elméleti tehetségek tekintetében olyan alantas fokra helyezi, hogy ön ott egészen kimagasló.”

A hogy ő és amit ő ír, az már nem is stylus, nem társalgási műveltség, nem politika, nem irodalmi rutin, az több, az maga egy egész tudomány.

Nem bírja azt utána csinálni senki.

Mindössze egyszer sikerült Szanáknak.

Vadnai fürdőre utazott, s Szánára bízta a lap szerkesztését, beavatva azt annyi „titkos griff”-be, a mennyi szélcsendes napokon elég a szerkesztéshez. Azonban mindjárt másnap valami olyan nagy casus fordult elő, hogy a legtekintélyesebb irodalmi közlönynek okvetlen bele kellett szólnia vagy pro vagy contra.

Szana nagy zavarban volt. Most már mit tegyen.

Végre is megkérte Bnlyovszky Gyulát, írjon ő valamit.

Azután találkozott Névy Lacival: azt is megkérte.

Mindaketten írtak, Szana elolvasta mindakettőt. Különbözőleg fogták fel. Az egyik védett, a másik támadott. Szana bezárkózott szobájába s két óráig töpregett, melyik a jobb. Nem bírta magát elhatározni. Úgy járt, mint a hiú XIV. Lajos, ki ha két mellényt tett eléje a komor-

nyikja, egész délig nem bírt választani és felöltözködni. Szana nem bírt volna soha.

Végre is leadta a nyomdába mind a két különböző véleményt egymásba forrasztva.

.... S másnap a Vadnai ismerősei, a kik tegnapelőtt kikísérték az indó-házhoz, mind eljöttek megtudakozni, hogy ugyan miért tért vissza?

Különben akármit mondjunk is Vadnaira míg él, halála után bizonyosan meg fogjuk siratni. A legjobb szerkesztőt veszítjük el benne, ki nemcsak évekig tartott fön egy szépirodalmi napilapot (a mire a külföldön sincs példa) nemcsak kiváló tekintélyre emelte azt. hanem olvasó közönséget is teremtett neki.

De nem is fog ő meghalni soha! Nem azért mintha halhatatlan maradna, hanem mert sokkal önzőbb, hogysen itt hagyja az előfizetőit másnak.

De ha egyszer az előfizetői hagynák el, azt hiszszük megírná még a saját nekrológiát az utolsó számba, átnézné pedánsan nem-e csúszott bele valami illemsértő sajtóhiba, aztán lefeküdne és meghalna.

Ily veszély azonban nem fenyegeti, Az o előfizetői még holtuk után is praenumerálnak (Tavaly valaki ötszáz forinttal a testamentumában).

S a holtak azok igen türelmes publikum.

Működését nem hozhatjuk párhuzamba sem Turgenyevvel, sem Hackländerrel, sem Toldy Istvánnal. Azok csak írók; ő décorateur is.

Egyedül „Monaszterli és Kuzmikkal” állja ki az összehasonlítást. Nem mintha ollóval dolgoznék, nem is azért, mert rőffel méri a novel-lák kéziratát, hanem mert úgy fel tudja cico-mázni azt a mit ír reflexio-szegélyzetekkel, „de mi mots” másikkal, olyan kellemes attitude-ok-ban helyezi el a ráncokat, annyira ért a szín-vegyítéshez, s az árnyéklatok theoriájához, hogy az ő tolla alatt mint a szabó tündérujja közt kedves piperecikké válik még a daróc is.

Olyan ő, mint a csiga, ki a maga héjába a „Fővárosi Lapokba” vonulva csak a szarvát nyújtogatja kifelé.

Egész alakja benne van a héjában.

S mint a csiga mindenét magán hordja.

Dacára zárkózottságának és circumspectus természetének voltak már malheurjei is.

Egy vészes név üldözte sokáig.

Egy novella kilencágú koronával lepecsételt borítékban, aláírva Katinka.

Ki lehetne más mint a Katinkák Katinkája Andrássyné?

Vadnai boldog volt s előfizetések idején közölte a beszélyt, mely alatt olyan rejtélyesen olyan

elegánsan mosolygott a Katinka név, mintha mondaná:

„Ha ez a Vadnai szólni akarná!”

De Vadnai nem szólt, nem akart szólni.

Vadnai sohasem szólja el magát, Várt. S az idő csakugyan meghozta a meztelen valót.

Katinka folyton jobb és jobb beszélyeket küldött a „Föv. Lapoknak”, de Vadnai azokat folyton rosszabbnak találta, mivel az erdélyi posta hozta — olyankor, midőn a birodalom Katinkája Bécsben tartózkodók.

Kiábrándult. Egy fényes álommal lett szegényebb, egy csalódással gazdagabb. S ha néha keserűen panaszkodik, hogy őt is megcsalták az asszonyok nem valami szerencsétlen, szerelmi viszonyra, hanem a Katinkára gondol ilyenkor.

BALÁZS SÁNDOR.

Nem államférfi, nem miniszteraspirans, nem spekulál a börzén, nem igazgató tanácsosa semminemű rész vény társulatnak, mégis nevezetes hires ember.

„Magyar Tackeray”-nak szokták nevezni jóízű humoros beszélyeiért, a legszeretetremlőbb embernek kellemes modora és szellemdús társalgásaért és még sem ez teszi őt nevezetessé, hanem az, hogy ő az egyedüli mindig megelégedett, ember az osztrák-magyar monarchiában.

*

Miniszteriumok támadtak s tűntek el. új meg új kormányformák váltakoztak, a bús hazafiúi kebel könyforrása megtelt meg kiapadt.

Csak Balázs Sándor nem zúgolódott sohasem.

És meg van elégedve most is, mint a hogy meg lesz elégedve holnap és holnapután.

Annyi év alatt csupán egyetlenegyszer keseredett el a hazai viszonyok felett s Amerikába készült kivándorolni.

Itthon ugyanis azt rebesgették, hogy a kormány el akarja törölni a — lutrit.

Mi lenne ő a lutri nélkül? Hol vehetné meg másutt olyan olcsón a reménységet, hogy ő belőle még valaha gazdag ember lesz?

Megszűnne létezni az alap, melyen összes életcélja pihen, melyből szokásai gyökereznek.

Mi lenne a magyar Orlicéből, ki a berlini Orlicét is meghaladta tudományával?

Az évszakok elmélete szerint udvarol Fortuna istenasszonynak.

Vannak téli és nyári számai.

De a szerencse egyenlőn haragos rá télen nyáron; számba sem veszi. Mindegy, ő makacsul kapaszkodik mégis az uszályába.

Nem követelő; nem akarja ő tökéletesen hatalmába keríteni, ő csak udvarolni akar neki.

De ha a szeszélyes istenasszony egyszer azt találná mondani: „No most a tied vagyok”, Balázs Sándor tehetetlenül rémulten állana ott mint bizonyos korit udvarlók néha a siker előtt.

Nem, — ő nem akar nyerni soha, csak örökké remélhetni, hogy nyerhet.

S ezért híve a latrinák és az Osztrák monarchiának, mely azt megtűri.

Hálából a monarchiát utánozza mindenben.

Szokásaiban conservativ éppen mint a monarchia.

Sörét az öreg „Orá”-nál issza, burnótját Medecnél szerzi be, az asztalnál, ha a „Kis Ferencnél” borozgatnak a Lauka balján ül, mert Lauka a jobb kezével hadonászni szokott, míg ellenben a ferbli-asztalnál okvetlenül a Lauka jobb-jára telepedik, hogy a tüzes kóstáltatás meg ne ölje.

Ebből is kiviláglik, hogy Balázsnak minden cselekedete bizonyos, tudományos következtetésekre és okokra van állapítva.

De a mennyiben a monarchiát követi mindenben, nem is azt szükséges talán megírni, hogy mit csinál Balázs Sándor, mint inkább azt, hogy mit csinál a monarchia.

S a monarchia mit is csinálna egyebet, mint — adósságot?

Beszélik, hogy Balázs Sándornak is vannak hitelezői, a kikkel o azonban a lehető legkedélyesebb viszonyban áll.

A szeretet kapcsa köztük ama potom öszegecske s mindössze arra való, hogy a viszony határ dombja gyanánt feküdjék ott a hitelező soha ki nem alvó emlékezetében.

Ritkán akad köztük egy-egy türelmetlenebb, kit külön kell meghódítani, de mégis akad.

Ilyen lehetett az, kihez egyszer halasztást kérő levelet intézett tele shackespeare-i átkozódásokkal, hogy ekkor és ekkor fizetni fog, mit ha nem tenne, feljogosítja levelét kinyomatni és közzétenni.

Az nem vette tréfára. A határidő letelte után ezzel szólítja meg a hatvani-utcában rá szembejövő s vidáman mosolygó Balázst:

— Éppen az Athaeneumban megyek uram.

— Hm! Minek?

— Azért, felelt zordonan a hitelező, hogy ott az ön levelét kinyomatassam.

Balázs megdöbbsent, de nem hagyta el magát. Azon ismeretes oldal fejbólintással, mely elérzékenyülésének biztos ismerve, kiveszi burnútszelencéjét, megkínálja vele a rettenés bosszúállót, mit az hidegen visszautasít, aztán egy csipetnyinek általa történt elköltése után leveszi zwickerét, ismeretes nagy sárga zsebkendőjével egy könyecseppet látszik kitörülni szemeiből, míg végre az elérzékenyülés dallamos hangján rebegi.

— Igaza van önnek. Én nem érdemlek kíméletet. De ne menjen ön az Athaeneumba, ... nagyon drága, elvezetem önt olcsóbb helyre ...

... S a hitelező engedi magát elvezettetni — „Orá”-ba.

E történetet egyébiránt nem egészen hiteles forrásból hallottuk. Ő maga beszélt.

S bár mi olyannak ösmerjük Balázst, a minőnek fentebb leírtuk, a pszichológiát is tekintetbe véve el nem zárkozhatunk azon föltevés előtt sem, hogy ezen történet összes járulékaival egyetemben lehet, csak azért van kigondolva, hogy mulatasson, mert Balázs Sándorról nehéz kitalálni, mikor nem tárczaíró.

De legyünk világosabbak.

Balázs kiadja magát papucshősnek s igazság szerint valóságos házi zsarnok.

Elhitei a világgal, hogy ő kedélyes nyárs-polgár, pedig tulajdonképen rideg tudós.

Úgy tesz, mintha a Petőfi-társaságot többre nézné a Kisfaludy-társaságnál, — pedig tulajdonképen a Kisfaludy-társaságot csak kevesebbre nézi a Petőfi-társaságnál — a Komócsy kedvéért.

Nyilvánvaló ebből a hamiskodásából, hogy nem épen lehetetlen az is, miszerint Balázs Sándor csupán tettei adósságait, s míg dévaj phantasiája üldöző hitelezők seregével népesíti be a saját útját, a mi elbolondításunkra, addig félre rakott tőkepenzei szép csendesen kamatoznak a takarékpénztárakban.

Hisszük, hogy így van.

Vagy különben mi okból rajzólná oly szeretetreméltóknak az uzsorásokat, — ha nem azért,

hogy felállítsa magának a hidat, melyen — ha napfényre jő a való — kényelmesen átsétálhas-
son pénzarisztokratának?

Ezt bizonyítja jövedelmező mestersége is:
novellaíró és pedig Magyarországon.

E mellett szól ékesen művei kelendősege is.

Alig van író Európában, kinek beszélyei
annyi kiadást értek volna, mint az övéi.

Ez adat hitelesége kétségkívül nagy zavarba
fogja hozni az irodalom statistikájával foglalko-
zókat, kik e kiadásokról mit sem tudnak Balázs
végtelen szerénységénél fogva.

Mert Balázs S. az az ember, a ki nem csak
nem üt reklámot a miatt, ha valamelyik műve
már huszadszor jelenik meg, ha nem meg-
magyarázhatlan logikával igyekszik azt eltitkolni
— néha még úgy is, hogy más címmel látja el.

Mert ő neki talán jól esik az, hogy még a
dicsőséggel is tréfát űzhet. *)

*) E kedélyes cikket a nemzeti színház egy jeles tagja írta
e füzetbe, ezzel váltva ki belőle — a saját fotografiáját. Senki
ki nem kerülheti a sorsát. Benne van ebben is élethíven.

A VERES PÁLNÉ FÉRJE.

A neve is lucus a non lucendo. Annyira nem veres, hogy inkább sárgafekete. Egy csöpp republikánus vér sem foly ereiben, vagy hogy talán semminő.

A legnagyobb czímét odaírtam a homlokzatra, s ezzel ha nem akarnék bőbeszédű lenni, elmondtam volna mindent, a mit Veres Pálrói a világ tud s még azt is, a mit tudhat.

Pedig ő még azonkívül királyi tanácsos is, daczára hogy soha sem tanácsolt még a királynak semmit.

Ráadásul országos képviselő, noha az ország nem ösmeri a képességét s az ő képessége nem bírja elviselni az országos képviselőséget, mert sem nagy dolgokra nem képes, sem

nagy gondolatokkal nem viselő, minélfogva tulajdonképen csak a saját képét viseli.

Ha maliciózus akarnék lenni, mondhatnám: elviseli.

Mindegy. Ő ott ül a házban és hallgat. S ez jól esik neki. Sőt talán másoknak is. Neki ugyanis az, hogy ott ül: másoknak pedig az, hogy hallgat.

Ha igaz, hogy a valódi szerelem néma s némaságában igézet lakik, mennyivel igazabb, hogy a valódi mameluk is néma s némasága bizonyos tökéletesbülés a mesterségében.

Veres nem arra született, hogy sok vizet zavarjon a nagy világban. Kár volt elmozdulnia Vanyarcról, vagy ha már ott hagyta faluját, ne ment volna tovább Balassa-Gyarmatnál.

Mindig jól esik visszaemlékezni arra a komárommegyei emberre, a ki a képviselőház folyosóin a Bittó-Ghyczy-kabinet idejében arra kért fel egy terem-tisztet, küldje ki neki Huszár Imrét, találkozni akar vele. Még Komáromból ösmeri. Hej, nagy úr volt az ő náluk valaha!

A terem-biztos kíváncsi kezdett lenni:

„Mi is volt ő ott tulajdonképen?”

„Vice-jegyzője a vármegyének.”

„No bizony! — mondja a terem-biztos. — Hiszen itt meg a parlament jegyzője.”

„No bizony! — felesel vissza amaz. — Nálunk Ghyczy is csak vicispán lehetett, maguknál meg már miniszter.”

Veres Pállal azonban nem egészen így történt. Ő is alispán volt Nógrádban — itt azonban semmi.

Valószínű különben, hogy nem a szereplés-vágy csábította a politikai pályára, hanem a felesége.

S az olyan ember, kit a tulajdon felesége csábít el, nem lehet nagyon bűnös, mert enyhíthő körülmény, hogy engedékeny férj.

Már pedig az sem utolsó virtus.

Aztán ha egész Veres Pál is kinyújtható amaz angol közmondás: „az alkotmányos király nem tesz rosszat, mert nem tesz semmit”, ő akkor a legtisztességesebb mamelukok egyike.

Lépteinek — pedig már majd három éve tapossa — alig van nyoma a közélet homokján.

Mindössze a képviselőház ruhatárában függ egy téli kabát és egy borzas cilinderral több a fogason.

S bent a teremben két hatalmas izmos karral több könyököl a kormánypárti padokon.

A két kar között, mintha keretben lenne, vastag szemöldű ősz fej tarkállik, csendesen,

komoran lecsüggesztve, a penész-szín pillák a savó-szín szemekre húzódva s az ajk görcsösen lecsukva, mintha láthatatlan lakat nyugózná.

Csak szavazások alkalmával mozdul meg tömött fakó bajsza alatt a balassa-gyarmati közvélemény hangszere s egy szemérmes „igen” fuvolaszerű rezgése hasítja végig a levegőt.

... Ez akkor Veres Pál — a szónok!

Ha pedig nincs szavazás, hanem bizottsági ülés vagy pártérkezlet s már mindenki kibeszélte magát úgy, hogy a szemek önkénytelenül egy hallgatagon tűnődő férfiú felé fordulnak, hogy hát váljon az ő véleménye mi legyen és azt a férfiút egyszerre convulsiv köhögési roham fogja el, hogy szóhoz nem juthat — az akkor; Veres Pál — a politikus.

Vegyünk egy más situációt. A „ház”-ból ballag hazafelé; kuncsorogva surran el a miniszterek mellett; nem veszik észre. Köszön, de csak Plachy Tamás viszonozza az excellentiák háta mögül.

Keserű gondolatok kezdik dobogtatni szívét.

„Miért nem lettem inkább dissidens mint Muzslay?

Minek vagyok én itt?

Nem jobb lenne nekem otthon szántani, vetni s olvasni a „Fővárosi Lapokból” a poli-

tikát s a „Pesti Naplóból” azt, hogy a feleségem mit miivel az alatt?

Cilinderét mélyen szemébe húzva, mérges gestusokkal szeldeli két lóbálózó karja a levegőt.

Haza ér s lázas mohósággal kezdi írni lemondását a mandátumról.

Homlokáról izzadság csurog. Hiába, nehéz mesterség a lemondás, de hát még annak a megfogalmazása!

Még is keresztül esik rajta. Meg van stylizálva az egész, már csak alá kellene írni a nevét.

De hát épen ezen törik meg.

Mert Veres Pálnak, valahányszor a nevét leírja, mindig eszébe jut, hogy ő Veres Pál s hogy ha csakugyan ő Veres Pál, akkor ő csakugyan a Veres Pálné férje is; neki is szerepelni kell.

És nem írja alá a nevét.

TÓTH EDE.*)

A ki elgondolja, hogy abban az anarchiában, melyet írói világnak neveznek, az excellenciás úrtól kezdve lefelé a szegény filiszterig megtalálható minden rang és rend; az természetesen fogja találni, hogy e tisztességes céh tagjai nem valami édes puszi-pajtások együtt, hanem külön csoportokra váló planéták, kik ugyan vonzák egymást elméletben, de a valóságban olyan messze esnek egymástól, mint a miskolci foltozó csizmadiától „az első magyar budapesti cipőgyár.”

Az írói kaszt is aláesvén a világi bölcsesség által felállított szabályoknak, az együvé tartozó elemek összehozására a legalkalmasabb szűrő-rosta itt is a — korcsma.

*) E rajz nem lévén sem árnykép sem fénykép — legalább e könyv modora szerint nem. — csak mint nekem kellemes s az olvasónak sem érdektelen visszaemlékezés került ide. K. A.

Mert például a ki a „Langer”-be jár vacsorálni, az nem lehet sem miniszter, sem milliomos, sem akadémikus, s más eféle gyanús foglalkozású személyiség; az rendesen magunk szőrű firma, kivel úgy is szóba állhat az ember, ha a süvege fején van.

Itt azután azok, kik az irodalom szőlőjében, hol közösen kapálnak, ültetnek s gyomlálnak, rá sem hederítettek egymásra, összesimulnak, ösz-szeszoknak.

A Langerben ösmerkedtem meg Tóth Edével 1875-ben ősszel. Mindig egy szöglet asztalnál ült a „Falu rossza” akkor már híres szerzője, szerényen a falhoz lapulva, mintha engedelmet kérne a publikumtól, hogy ő is bátorkodik létezni. Ritkán szólt, nehezen ismerkedett; ha nem volt körülte ismerős (a mi igen kivételesen fordult elő) éppenséggel nem vett részt a társalgásban, de azért élénk figyelemmel kísérte, mert a folytatott discursus benyomása szerint mosolygott, vagy alig észrevehető helyeslő fejbólintást tett, sőt az is megtörtént, hogy a meggyőződéssel ellenkező véleményre fejét rázta szelíden.

Rendesen esti hét órakor jött és tíz óránál előbb soha nem ment haza akár volt társasága, akár nem. Ez a „burger szokás” betegségének volt kifolyása, mely pezsgő nyugtalan vérét, mint mondogatni szokta „aludtjejé devalválta”.

A sándor-utcai kis vendéglőben majd mindenki ösmerte s kitüntető rokonszenvvel bánt

vele. Sokszor megesett, hogy az asztalt körül ülő polgárok egy-egy köhögési rohama után egymást megdöfködve tették le szivarjukat.

Bágyadt mosoly árnyalata jelent meg ilyenkor beteges színtelen ajkán, s már a köhögés csuklásai közt tiltakozott elhárító kézmozdulatokkal, ércetlen lassú hangon megjegyyezve később:

„Nem árt már az nekem.”

Mind a mellett megtörtént és pedig gyakran, hogy merőben ismeretlenek ültek az asztalnál s a beszéd nem egyszer fordult az akkor különben is divatos tárgyra a „Falu rosszá”-ra. Ez volt a költő élvezete. Kékes szeme lázban csillogott, egyik kezével izgatottan simogatta magas szögletes homlokát, a másikkal hosszú és vastag, vörösbe játszó lecsüggő bajszát, mialatt feszülten figyelt, hogy szinte látszott, mint lüktet a homlokát átszelő ér, mely napról-napra jobban kidagadt.

Egyszer két fiatal úr vitatkozik a „Falu rossza” valamely kifejezéséről, miként kelljen azt érteni. Nagy zajjal folyt a dolog. Mind kettő csövestül szórta egymás ellen az argumentumot. Tóth Ede sápadt arca kigyúlt; köhögését elfojtotta, nehogy ez alatt valamely szót elveszítsen. Végre úgy dőlt el a kérdés, hogy az egyik vitázó fél büszkén kijelenté, miszerint csak az ő véleménye lehet helyes, mert ő úgy hallotta azt értelmeztetni magától a szerzőtől, ki neki jó barátja.

A megdicsőülés derűje öntötte el az incognito maradt költő arcát.

De azon az arcon csak vendég volt a mosoly. Bánatfelhő volt az örökös lakója.

A ragyogó siker nem melegítette már a lassan dobogó szívet, csak égette; a dörgő tapsvihar nem emelte már föl a megtört testet, csak összébb hajlította; teher volt az már neki; a nemzet koszorújának csak színét látta, illatát nem élvezhette. Későn jött; — de a koporsóra jókor ...

Mikor a váratlan vendég, a dicsőség, nagy robajjal köszöntött be a sokat hányt-vetett kóbor komédiás szegény lakába, már akkor ott találta a halál vizit-kártyáját. Lassan emésztő fégreg dült a testben. A kiáltott nyomor, szenvedések és — valljuk meg mit ő sem tagadott — a könnyelműen töltött éjszakák, melyek a vándor színésznek fénypontok az árnyban, elhintették a halál magvát abba a nemes talajba, hol erdők keltek gazdag színpompájú gondolat virágból.

Körülbelül november elejétől voltam asztaltársa. Ha én jöttem később, odaültem mellé, ha azonban ő késett s más asztalnál voltam, ő azért a rendes helyére telepedett. Nem kereste senkinek a társaságát; de ez nem büszkeség volt, inkább óvatosság, hogy ne tegye magát alkalmatlanná.

Művészeti dolgokról szeretett beszélgetni; ezek közt is leginkább a színirodalomról és

színészetéről. Olyan volt ez neki mint a mindennapi kenyér; soha sem unta meg.

Egészséges nézetei voltak mindenről, nem egyszer beleártotta magát a politikába is; baloldali ember volt, nagy demokrata, Kossuth embere.

Az exact tudományokért nem lelkesedett de nem is kicsinylette s mindenikben kellő tájékozottsággal bírt. Legjobban bosszantotta azon ráfogás, hogy darabjait nem öntudatosan írta.

És ez igazán is ráfogás volt. Tóth Ede alaposan be volt avatva a színműírás minden csínjában. S midőn egy ízben az írói körben Szigligeti: „A dráma és válfajai” című műve fölött hosszabban fejtegette nézeteit mindenki elámult széles képzettségén, még az öreg Szegíi is, ki pedig épen csak azt tudja nagyon elméletben, hogy milyennek kell lenni a jó színműnek.

Már ebben az időben rohamosan hanyatlott egészsége; hangja egyre tompább lett, arca egyre halványabb. Redesen rostélyost vagy borjúszeletet vacsorált s két félmesszely bort ivott: gyorsan ivott, azután vízivással húzta ki tíz óráig, bevárva a színházból jövő közönséget s annak nyilatkozatait. Hiába, a szíve elválthatlanul oda volt növe a színházhoz.

A népszínház iránt nagy idegenkedéssel viseltetett eleinte. Fájts neki, hogy a nemzeti színház a népszínműveket mint alantas fajt átadta amannak; később azután kiengesztelte az idő és

siker, mely darabjait ide is elkísérte, de azért sokszor említette, hogy ezentúl népdramákat fog írni a nemzeti színháznak; a pályázaton levő darabja, utolsó népszínműve.

A mint igazán is utolsó lett!

Darabjának tartalmát soha sem árulta el, különben sem lévén közlékeny. Majd nem a gyermekességig ment óvatossága e tekintetben. Mindössze annyit mondott egyszer a pályázaton levő darabjáról (a „Tolonc”-ról), hogy „a második felvonása minden körülmények között meg fogja menteni.”

A „Kintornás család”-ot, mikor már ki volt nyomtatva s játékrendre tűzve, sem engedte árultatni, nehogy ez által a darab külső hatása csökkenjen, úgy adott át egy példányt belőle, ba szentül megígérem, hogy nem adom oda elolvasni senkinek.

„Talált-e benne valami szépet?” — kérdé mindjárt másnap.

„Szép az egészen.”

„Mi tetszett mégis legjobban?” — fakgattott váltig.

„Marinak ez a mondása: Isten, hol vagy jó s á g o d d a l, hogy sehol sem találhatom meg.”

„Jó, jó, de mégis szebb az, mire Szigligeti is ezt jegyezte meg. „igazán gyönyörű”, t. i. mikor Samuról mondják: „sir; megeredt benne a jó s á g f o r r á s a”.

Karácsony előtt annyiszor előhozta, a fővárosban töltöm-e az ünnepeket, hogy már feltűnő lett. Míg végre alig néhány nappal az ünnep előtt, ezzel fogott el a kerepesi úton:

„No most már látom, hogy nem ment sehova. Most már elmondhatom tervemet. Töltse nálunk a karácsony estét.”

Megköszöntem a meghívást és elfogadtam.

E pillanatban jött nagy lihegve felénk Tihanyi Miklós, már messziről kiáltva

„Most jövök a népszínházról; a „Tolonc” nyerte el a száz aranyat; épen e percben döntötték el.

A „Tolonc” írója egykedvűen fogadta a hírt, még csak megjegyzést sem tett rá, egyszerűen napirendre tért fölötte,

Karácsony estéje megjött, én azonban meglepedkeztem ígéretemről. Néhány családtalan ismerősömmel az írói körbe vonultunk kártyázni. Egyszer csak, úgy hét óra táján, besompolyog Tóth Ede, róka-torkos nagy kék téli kabátjában, melyet néhány nap előtt vett 60 forintot. („Bolgdog isten! — monda a kabát megvétele után — ha nekem azt valaki ezelőtt megmondta volna, hogy hatvan forintos kabátba fogok járni, a mennyiért két darab szőlőföldet lehet venni Putnokon!)

Mellém ült, köszöntünk egymásnak, de nekem még most sem jutott eszembe a meghívás, ő pedig restéit szólani, hanem keresztényi meg-

adással várta míg a játékot abban hagyjuk; pedig már akkor a felesége küldte, hogy siessen értem, mert az ételek elhűlnek. Elmúlt a nyolc óra is, csak nem mozdulunk s ő még sem szól, de nyugtalanul izeg-mozog székén, mert ez időben az éhséget már nehezen tűrte.

Kilenc felé járt az idő, midőn végre Komócsy bátyánk kimondta a „pour les dames »-ot.

„No, csakhogy már mehetünk — mondja Tóth, hosszú lélekzetet véve. — Hol a kabátja? Most kezdett világosodni elmémben.

„Tyüh! Szépen vagyunk. Egészen elfeledtem, hogy karácsony estéje van. Most már nagyon megszid a házi asszony.

„No bizony, nem főznek meg bennünket olajban: majd eligazítjuk; hazudok valamit: a színész ember leleményes az ilyenekben.”

„De hát miért nem szólt, az isten szerelméért?”

„Lehetetlen volt önt elvonnom, mikor olyan jól mulatott.”

Ez epizód a mennyire jellemzé Tóth Ede türelmes, szelíd lelkületét, ép oly bosszantó volt reám nézve.

Szerencsére azonban csupa ismerősökre találtam Tóthéknál; az öreg R—y volt ott nejével és Zádor.

Gazdagon megrakott karácsonyfa állott az ebédlő egyik szögletében Tóth Ede fogadott fia számára; középen pedig dúsan terített asztal a

mi számunkra. Az elegáns terítékek és a sok ezüstnemű meglepett; Tóth Ede észrevette s hal-
kan monda:

„Úgy-e csodálkozik, hogy mennyi telik a szegény színész odújában?”

„Én? Dehogyan”

„Ne tagadja — hiszen én magam csodál-
kozom rajta legjobban. Az egész meseszerű előt-
tem, szinte nem tudom elhinni, én vagyok-e én,
s ha én vagyok, otthon vagyok-e magamnál?
Nekem csinos lakásom, meleg tűzhelyem, barát-
ságos asztalom! Álmodhattam-e ilyen vakmerőt
valaha?!”

Egész este el nem bocsátotta ezt a gondo-
latot; bármiről kezdtünk beszélni, vissza-vissza
tért reá. Karácson estéje úgy is a visszaemlé-
kezés ünnepe!

„Ma három éve, zimankós, cudar időben
egy nyári kabátban, öt forinttal indultam el tíz
mértföldnyire K. társulata után. Magam voltam
mint az ujjam. Kísérő társam egy bot. Oh, mi-
lyen karácsony volt az! Éjfél tájt egy útszéli csár-
dához érve még pislogott a mécses odabent.
Bezörgettem éji szállást kérni; de az ivóban oly
sötét képű két paraszt ember borozott, hogy nagy
lankadtságom mellett is a további meneteire ha-
tározván magam, egy rántottát és egy meszely
bort rendeltem. Más pénzem nem levén, az ötös
bankóval kellett fizetnem, melyből a zsidó korcs-
máros, előbb utasításokat adva a követendő irányt

illetőleg, négy forint hetven krajczárt olvasott vissza. A bortól melegítve, új erővel keltem útra, s már jó darabot haladtam, midőn szerencsére — mert koromsötét volt — megcsúsztam s egy mély, száraz garádba zuhantam. A sáncból nem találván egyhamar kijárást, annak mentén folytattam utamat, mikor fölöttem a parton megismerem az útszéli csárdában volt egyik paraszt rekedt, sajtós hangját: „Erre köllött mennie, ki nem szabadulhat a körmünkből.” A másik kedvetlenül felelte; „Ej, hátha másfelé ment, de meg négy forint hetven krajczárért nem érdemes sokáig fázni! „Reszketve lapultam a fagyos földhöz. Semmi kétség, hogy engem várnak s így fekvé töltöttem halálfélelmek közt jó két órát, míg üldözöm, megunva a hasztalan cirkálást, távoztak. Ez az éjszaka ölt meg. Azóta el nem hagyott a köhögés.”

Vidámabb dologra vittem át a szót: a vidéki színészet keheméire.

„Szép, annyira szép színésznek lenni — felelte mély sóhajjal — hogy szinte fáj ez a mostani „ablakfa” állapotom. Ha meggondolom, mily parányi emberke egy rongyos színész a társadalomban ott a vidéken, és mégis mennyi, mennyi öröme van! . . . Honnan vegyen annyit más ember! istenem, hogy elmúltak azok az idők! Egyszer az ön ipjánál volt dolgom, valami engedélyt kellett kieszközölnöm tőle. Gondolom, szolgabíró volt. Milyen megdöbbenéssel léptem

be szobájába, midőn a hajdú beeresztett! Szívem hangosan vert, lélekzetem elfulladt a gondolatra, milyen nagy úr előtt állok.

„De csak megadta az öreg a mit kért.”

„Még szilvóriummal is megkínált. Jó ember. Ugyan kérdezze meg, emlékszik-e rám? Gondolta-e akkor, hogy valaha az ő veje nálam, én nálam fog vacsorálni?”

„Még pedig milyen kitűnően! így még az öreg sem vacsorál, csak a főispánnál, ha meghívják. „

„Bizony bolondul játszik a sors az emberrel.”

„De olyan meglepően mint önnel ritkán; mert a legtöbb embert lassan emeli s lassan süllyeszti; időt hagy nekik beleszokni az új helyzetbe; képzelem, mennyire meg voltak lépetve Putnokon rokonai és ismerősei a „Falu rosza” sikerétől!

A költő mosolygott.

„Voltak is nekem ismerőim? Mikor atyám évek előtt úgy szólván a világba kergetett, gyalog indultam el hazulról; egy pár kutya ugatott utánam; ez volt a búcsúztató.”

„Volt-e már otthon azóta?”

„Tavaly. Az egész magistratus eljött hozzám tisztelni. Még vidékről is meglátogattak a földes urak, akik most már egyenként visszaemlékeznek rám, milyen „fehér hajú, kedves gyermek voltam.”

„De az édes apja, az csak örült, úgy-e?”

Tóth Ede arcán a fájdalom nyilait át.

„Nem tud az már én rólam semmit. Élő halott az már. A szél ütötte meg, elveszte félig elméjét, emlékező és beszélő tehetségét. Mikor felrándultam, uras, szörkelmējű ruha volt rajtam. Az öreg, szegény, hülyén bámult rám, megtapogatta a mesterségébe vágó ruhadarabokat s szomorú hangon gagyogá: „milyen komisz, milyen komisz!”

Míg ezeket elbeszélte, a legnagyobb előzenységgel ügyelt rá, hogy vendégei egyenek, igyanak s szivarozzanak. Ő maga is kevésből többet ivott a szokottnál s látszott bár mint titkolta is, hogy rosszul érzi magát. Ha a társalgás fonala megszakadt, azonnal sietett fölhozni valamit, ha kínosan esett is neki a beszéd, nehogy a szóhiány, mint legtöbbször történik, intésül szolgáljon a távozásra.

Késő éjfél után kezdtem búcsúzni.

„Ne még! Nézze meg legalább könyvtáramat.”

„Majd máskor, — mondam kissé babrálva a mintegy negyven kötetnyi, többnyire szinirodalomra vonatkozó német könyvek közt.

„Lássa, szoktam én olvasgatni is.”

„Az ám! Fel vannak vágva.”

Nevetett rá; azután szívélyesen rázta meg kezemet.

„Isten önnel, barátom! Köszönöm, hogy el-

jött. Nini, most jut eszembe, hogy mi nem is kártyáztunk.”

Kikísért a folyosóra, talán hogy ott kiköhöghesse magát, mert bent, tudta, fájdalmat okoz nevének, ki mindig elkomorodott, a mikor hallotta a görcsös fuldoklást.

„Nem baj az, majd kártyázunk a jövő évben — jegyzem meg — ha élünk.”

„Talán . . .” hörgé utánam, nem bírván kibontakozni kínos köhögési rohamából.

A hogy leértem a kapuhoz s megálltam ott, míg a mélyen szunnyadó házmester előcsoszog, az átellenes ház korcsmájából áthozta a szél úgy a mint hangzott lelkesen, keservesen:

Én vagyok a falu rosza,
Engem ugat minden kutya.

... S ott fent a folyosóról belevegyült az el-elhaló dalba a beteg költő szakgatott kínos köhécselése.

WENCKHEIM BÉLA.

Mirza-Schaffival történt; nem azzal, a ki itt ögyelgett néhány hét előtt Budapesten, hanem az igazival.

Az igazi Mirza-Schaffi jeles poéta volt; különb tán még Szász Károlynál is, — de nem volt annyi hivatala mint ennek. Azaz hogy egy hivatala sem volt.

Pedig szeretett volna ő is valami acciden-tiát; kérte hát a hatalmas kalifát, adjon neki udvaránál hivatalt.

A kalifa azt mondta lehetetlen: minden állás he van töltve.

Schafft a fejét rázta s így szólott:

„Hozass egy poharat, nagy kalifa, s töltsd meg csordultig vízzel.”

A fejedelem kiadta a parancsot, nyomban teljesíteni Mirza kívánatát.

„Íme nézd meg uram, ha tele van-e egészen?”

„Színig tele van, jó Mirza.”

„Úgy-e nem fér már bele semmi?”

„Egyetlen csöpp sem.”

„És mégis; nézz ide, igazhívők uralkodója!”

Ekkor a költő egy rózsát vett elő s letépve annak egyik szirmát, szép lágyan a víz tetejére hullatá.

S csodák csodája, a rózsza halavány-piros szirma elfért oda is, hova már semmi sem fért, ott úszott csendesen rengve mint egy bájos tündér szárnysa vízből nem csordult ki semmi.

A kalifa mosolyogva értette el a szellemes célzást.

„Igen Schaffi! te mindenüvé elférsz. Bár sehol sem vagy nagyon szükséges, sehol sem is vagy nagyon fölösleges. Legalább megszépítesz mindent.”

Senkire sem illik ez rá úgy a politikában, mint Wenckheim Bélára, az „örökös miniszter”-re.

Mágnás, nagy gavallér és mindenek felett nagy sportsman.

Ha a Bercsényi egyik high-liefe alakja csak azért becsüli sokra Krisztust, mert istállóban született, ő is talán csak azért dilettánszkodik a politikában, mert abban meg vannak a célszabályok

valakit lóvá tenni s meg vannak az esélyek valaki által lóvá tétetni.

Míg másrésről is, a kormány hivatalos teendői közt — mindig Augias-istállóban van.

Talán azért érzi magát oly otthonosan ott, a hol merőben idegen s talán azért fogadta el a miniszterséget mindannyiszor, a hányszor megkínálták.

Talán

De a kik megkínálták, hogy miért kínálták meg — azt már nem lehet kitalálni.

Ha csak nem vesszük a Mirza-Schaffi regéjét a rózsaszíromról, mely a nélkül úszik a vízen, hogy egy csöppet is kiszorítana belőle.

A nagyság relatív fogalom. Timur-Lenk Tamerlanra, Omár kalifára, ki földúlta a híres alexandriai könyvtárt, az egész világ emlékszik, annak azonban, ki kötetenként vas szorgalommal gyűjtötte azt össze, még nevét sem jegyezte fel a történelem múzsája.

Wenckheim báró is azokhoz a nagyságokhoz tartozik, kiknek tetteit nem említi majd föl a történelem, mert nem ösmeri.

Pedig lehet hogy tett valamit s hogy tart arra számot legalább mint r o m b o l ó erő.

Mint belügyminiszter például lerontotta képzettségébe vetett hitünket.

De a história tán ezt is fumigálni fogja;
— mert e hit nem volt sem nagy sem hasznos.

Sajátságos az, hogy Magyarországot egy idő óta csupa aggregények kormányozták; Kerkápoly, Bittó, Szlávy, Gorové, Ghyczy és Wenckheim.

A függetlenségi párt Bagályi-Ferdinandjai ennek tulajdonítják működésük meddőségét.

De hát a tehetetlenséget?

Azt meg alkalmasint annak, mert egyetlen kabinetben sem volt még ben — dr. Handler.

Wenckheim különben sok természetes észszel bír, s valamint arra nem ad semmit, a mit kollegái mondanak magokról, arra sem hederít, a mit a közvélemény mond róluk.

Mert hiába ő nemcsak a turfon, hanem mindenütt bátor ember.

A kis Pulszky Guszti most, hogy a legutóbbi delegációba felrándult Bécsbe, elpanaszol á előtte, hogy fél a mozgósítástól. Őt is elvihetik Boszniába stb.

„Milyen katona vagy, ha félsz? — mondja figurás hangján a király oldala melletti miniszter — én katona sem vagyok, még sem félek.

A fejedelmi udvarnál szeretik.

Bár nem szükséges, de nem is fölösleges ott.

Funotiója mindössze egyszer volt a Gizella főherezegnö esküvőjén. A mint hogy igazán is csak olyan lakadalomba való miniszter ő exelentiája; dacára annak, hogy ezen a menyegzőn épen azt találták a szertartás-mesterek, hogy nem a lakadalomba való s az ajtó mellé szorították övéivel egyetemben.

A sajtó és az ország fel is volt háborodva akkor

De nem Wenckheim ellen, hanem Wenckheim miatt.

Ha 1867 óta nagyobb összeg adatott ki az állami ménesek nemesítésére mint a népnevelésre, az csak jóhiszeműleg történt, mert az emberek Wenckheim szerint minden költség nélkül megnemesíthetők.

Tette is szorgalmasan; igaz, hogy néha komikusan.

. . . Egyszer az is megesett, miszerint olyan valaki emeltetett ő felsége nevében nemességre „kiváló polgári érdemekért”, ki épen akkor ült elítélve csalásért a „Fortunában”.

Nem vették neki zokon.

Nagy embereknek nagyok a tévedései is.

S nagy tévedéseinél fogva nagy ember a nemes báró is.

Mert soha sem azt kell nézni milyen tényezők emeltek fel valakit, hanem mekkora magaslaton áll.

Sőt minél igénytelenebbek az emeltyűk, annál nagyobb kell hogy legyen az érdem.

Igaztalan állítás tehát br. Wenckheimről, hogy a gr. Andrássy Gyula barátsága kölcsönzi egyéniségének a nyomatékosságot.

A legközelebbi napok megmutatták, hogy sokkal inkább a saját szakácsa.

A magyar delegatio lekenyerezése az ő feladatául jutott.

Neki kellett adnia azon híres ebédet, mely Magyarországnak hatvan millióba került.

Tapintatosan járt el.

A corripheusokat meghívta ebédre, a Hunorrom gentiumot pedig csak theára, mert ha a primipulusokat együtt hívja meg uszályhordozóikkal, akkor az előbbieket sértve érzik magukat s az utóbbiak vérszemet kapnak emancipálódni a fegyelem alul ellenzékeskedésekkel.

Az ebéd jó volt, s a thea sem lehetett rossz.

Wenckheim diplomatiái funkciója kitűnően meg lett oldva s azóta, mint mondani szokták, még jobban megszilárdult a széke.

Ez különben az a szék, mely a legkisebb árnyékot vetette Tiszára eddig . . .

Az ezutánról nem lehet jót állni.

Mert igen valószínű, hogy Wenckheim fogja kinevezni grófnak.

Kár, hogy ezt már csak most teheti vele — midőn megszűnt n e m e s ember lenni.

BERNÁTH DEZSŐ.

Előbb volt miniszteri hivatalnok mint képviselő.

Mikor fogalmazónak nevezte ki a kormány az öreg Zsigmondnak akart hízelegni.

Mikor pedig Bernáth Zsigmond megengedte, hogy az ő hajdani mandátumát fogadja el, nyilván a kormánynak kívánt udvariaskodni.

Nem ment a dolog.

Dezső már akkor elolthatlanul keblében hordta az opponálás szomját.

És ennek az a nyitja; mert előbb volt miniszteri hivatalnok mint képviselő.

Még kissé habozott. Szégyelte cserben hagyni az unghiakat, kik Tisza-pártinak választották.

De midőn az unghvári korcsolya-egylet bálján nem az ő felesége lett a lady patronesse, de Mocsáry Gézané, a kocka el volt dobva, — átment a független szabadelvű párthoz.

Azóta ott van, de nem minden lelkiismeret furdalás nélkül,

Kálvinistának és dissidensnek lenni egyszerre, nem kis feladat.

Mert a kálvinista ember csak az akadémiában üdvözülni s a dissidens csak álmaiban.

•

Bernáth Dezső álmodik tehát s miért ne lehetne álmainak folytatása az ébrenlét is?

Mióta gróf Szapáry Gyula miniszter volt, azóta semmi sem lehetetlen többé.

Sőt hogy a Madarász szavaival éljek, múlt februáriusban néminemű kilátási bizonyosságok csiklandozták a független szabadelvűek markát a miniszteri tárcza eránt való hajlandóságuk bebizonyosodása tekintetében.

Sőt Madarász „közvélekedése” szerint, Bernáth Dezsőnek már a körme is virágzott, Biztos volt tehát, hogy kapni fog valamit.

S mi lehetne az egyéb, mint a piros szék?

Igaz, hogy még Tiszáék ülnek rajtok, de a kiegészési javaslatok miért ne fordíthatnák a fejükre?

S könnyen; ha nem jött volna közbe a fátum s dr. Kakujay.

És ugyanezen időben még a Lukács körme is kinyílt, sőt tán a Bánhidyé is, de már ő mégis restelte bevallani.

Mindenki remélt.

Bernáth Dezső Tarnócra utazott közvetlen a szavazás előtt s otthon megölelvén az ősz Zsigmondot, így szólt:

„Valami nagyon nagy képtelenséget fogsz hallani nem sokára.”

„Mit? Konstantinápoly bevételét?”

„Nem. Még nagyobb.”

„A muszka czár detronizálását?”

„Még nagyobb!”

Barátjainak estélyi adott. Azok, mint már szokásban van, számtalan kérvény átnyújtásával bízták meg a minisztériumhoz, lelkére kötvén, ne sajnáljon egy-egy jó szót is elejteni mellettök.

„Hátha legközelebb megbukik ez a minisztérium? Várjunk tán kissé . . .

„Helyesen! de azért vidd magaddal — mondják — a d d i g is jó helyen lesznek nálad.”

Dezső ravaszul mosolygott:

„Sőt talán épen azontúl.”

.... És persze nem jutott eszébe sem a fátum, sem Kakujay.

Bernáth visszajött s lön, hogy ez időben nagyon fölment a független szabadelvűek agiója, A dissidensek gomba módra támadtak s hihetetlen de igaz, a „Közvélemény” olvasott lap lett.

E rendkívüli körülmény még báró Baldácsyval is elhitette, hogy van valami a levegőben s

el nem fogadta Bulgária kormányzóságát, melyet Gurkóék felajánlottak neki.

A szavazás reggelén általános érdekesültség uralkodék; Tisza sápadt arccal kelt, Zsedényi tiszta inget vett, Bernáth Dezső dobogó szívvel gondolt arra, a mit e nagy nap hoz s hús dessidenssé válандó renegáttal elment villás reggelizni a Hungáriába.

A volt mamelukok meg akarták mutatni a váló úton milyen figyelmes független szabadelvűek fognak tudni lenni s mindenikből e kiáltás kapaszkodott kifelé a pincérhez:

„A mai „Közvélemény”-t!”

*

.... És itt következik azután a fatum és dr. Kakujai Gyula.

A „Közvéleményében vezércikk volt a kiegyezési javaslatok ellen: írta dr. Kakujai Gyula.

„Ki az a Kakujai?” — kordék egymástól.

„Új aquisitio — felelte Bernát. — Új seprő; jól fog seperni.”

És azután elkezdte hangosan felolvasni.

Velőt hasogató constructiók, irgalmatlan phrasisok szakadatlan láncolata

A terem homályosodni kezdett, a hallgatók pillái leereszkedtek az egyre kisebbedő törvényhozói szemekre, míg nem a cikk közepe táján végképen lecsukódtak s édes szenderbe merült hús forradalmi vérű honatya . . .

Bernáth megdöbbsent. A fali óra a képviselőházba való menetel idejét ütötte.

Elcsapta a „Közvéleményt” és költegetni kezdte társait.

Meg sem moccantak.

Összekiáltotta a cselédséget: nem sikerült felrázni irtóztató álmából a húsz ellenzéki szavazatot azoknak sem . . .

Kétségbeesve rohant el a házba egyedül.

Ott már szavaztak: tompán megsemmisülve hörgé: „Nem!”

De ez a „nem” mit sein ért; még néhány kellett volna hozzá.

S akkor mindenki megkapta volna a mit óhajtott;

Bernáth Dezső a miniszteri vagy államtitkári széket.

Lukács Béla az államtitkári vagy a miniszteri széket.

Bánhidly vagy az egyiket, vagy a másikat.

Így azonban mindnyájan csupán: dr. Karkujait kapták meg.

A kiért viszont Baldácsy kárpótlásul egy szopós gyereket kapott.

V É G S Z Ó .

Szegény miniszterek és mamelukok, ki ne szánná őket!

Mint üldözött vadnak mindig nyomukban van a közvélemény, agyarkodó újságírók, hétköznapi éldelők raja.

Földagadt testtel járnak, kelnek köztünk, ezer méhcsípéstől találva.

Szegény miniszterek!

Én is megtámadtam ókét; itt-ott tán éles is volt a tréfa.

Múlják el keserűség nélkül; az a védelmükre szentelem e végszót.

Hadd történjék meg rajtok az a furcsaság is, hogy egyszer ingyen védelmezi valaki.

*

Aztán nem is kerül nagy fáradságba.

A rosszat is jóvá teszi a rosszabb.

S váljon melyik minisztérium nem rosszabb az előttevalónál?

Következésképp melyik minisztérium nem jó?

Működése tartamára azonban soha sem lehet kielégítő addig, míg p. o. a szivarok nem válnak phönixekké, hogy saját hamvaikból keljenek új életre s míg az adózók tárcája nem lesz a mesebeli katona tarisznyájává, melybe, a belőle kivett mákos-patkó legott visszaszármazott megkettőzve.*)

A mi pedig a mamelukokat illeti, azok létjogosultsága játszva mutatható ki.

Már a Krisztus tanítványait is különböző jelvényekkel festik a piktorok. Péternek kulcs van kezében, Pálnak kard, Andrást kereszttel ábrázolják, Jánost pohárral, melyből szárnyas kigyó röpül ki, Barabást késsel, Fülöpöt hosszú bottal tetején kereszttel, míg ellenben sokkal díszesebben van etablirozva Jakab, kinek szintén vándorbot a symboluma, de kulacs vagyon a végén. Tamásnak lándzsája van, Mátyásnak bárdja, Simonnak fűrésze, Júdásnak dorongja.

Ebből látszik, hogy a mamelukság tulajdonképpen isteni eredetű intézmény, mely még az őskeresztények és pogányok párttusáiból maradt örökül a magyar nemzetre.

Az első mamelukok az apostolok voltak.

*) Lásd bővebben az „Ellenőr”-ben.

Nézzük sorba Tisza mamehikjait:

Visontai Kovács Lászlót, a kulcscsal, mely minden zárba beleillik, ha patentalis.

Márkus Istvánt, ki mindig egy kardhoz van kötve, valahányszor hadnagyi uniformisát ölti fel.

Horváth Mihályt a keresztel. Tisza pipa-szurkálónak használja.

Szlávyt a pohárral, melyből szárnyas kígyó röpül ki.

Tóth Vilmost a késsel, mely arra jó, hogy minden kenyérből ő szelhesse le magának a legnagyobb karajt.

Csengeryt a kereszties hosszú bottal.

Nagy Gyuri testőrt a lándzsával.

Csemeghyt a bárdal (Csemeghy Mungó úr egyébiránt belső szolgálatokat is végez s nem egyszer megfordul kezében a kefe és a seprő is).

Hegedűs Sándort a journalistikai fűrészszel; és végül.

Csernátony Júdást a doronggal.

Hogy a tizenegyedik jelvénynek a kulacsos végű vándorbotnak nincs gazdája, azt a mame-lukság tökéletesedése magyarázza meg.

A mai mameluk már nem olyan ostoba, hogy hivatásával ellentétben álló jelvényekkel kompromittálja magát.

Az igazi mameluk mind meggyőződésből mameluk, a míg mameluk, s a kulacsos végű vándorbotot dugva tartja . . .

De a mikor aztán üt az a b i z o n y o s óra, mind ennek a jelvénynek rohan, elhányva a többbit.

Csupán tizenegy apostol említettén, ebből azt is lehetne következtetni, hogy egy apostoli állás tán üresedésben volt.

Épen nem; hanem a tizenkettedik apostol olyan mindenes-féle volt, ki concret mesterség és karakter hiányában majd ezt, majd azt végezte üdvezítőnk körül.

És ép ebben rejlik annak jogosultsága, hogy a Tisza mamelukjait, jelvények tekintetében összehasonlíthattuk az apostolokkal, dacára hogy ezek olyan sokan vannak.

Ott csak egy volt; itt azonban a legnagyobb rész — karakter-nélküli.

Még csak néhány szót,

A ki eddig rám nem unt még, az már elkísér odább is.

A mamelukság védelmének szentelvén e néhány lapot, meg fogja bocsátani tisztelt elődöm II. Kákay Aranyos, ha záradékul kénytelen vagyok bevenni Beöthy Algernon egy ellene intézett helyreigazító cáfolatát, úgy a mint következik.

Nyilatkozat.

II. Kákay Aranyos »Fény- és árnyképeiben« úgy lévén feltüntetve mint a ki nem csak szabatosan citálok az európai irodalmakból, hanem a latin nyelvet is úgy beszélem mint egy püspök.

Megbotránkozva kell tiltakoznom e ráfogás ellen, mely egész jövőmet tönkre teheti — odahaza.

Mert nem-e így fog okoskodni a választó sógorság, — atyafiság?

»Iszen ha ez az Aldzsi olyan tudományos okos ember, hát akkor ugyan semmi szüksége törvényhozónak lennie; bizvást megél jóra-
lőbb pályán is.«

.....s én ülhetem a mandátumán nyomát bottal örökre.

Kelt sat.

Beöthy Algernon.

A milyen kétséges, hogy e sorokat valóban Beöthy Algernon küldte be hozzánk, ép oly kétségtelen, hogy teljes joggal beküldhette volna.

És ez aztán elég jogcímnek arra, hogy oltalmunkba vegyük II. Kákayval szemben, ki a san-stefanoi békét sem respektálva, folyvást viseli az irtó hadjáratot a szegény igazhivő mamelukok ellen.

Most pedig befejezem e „zöld” könyvet, azzal a hittel, hogy még sem olyan nagyon zöld mintha a „vörös” könyv lenne.

Nem olyan üres.

És nem olyan drága.